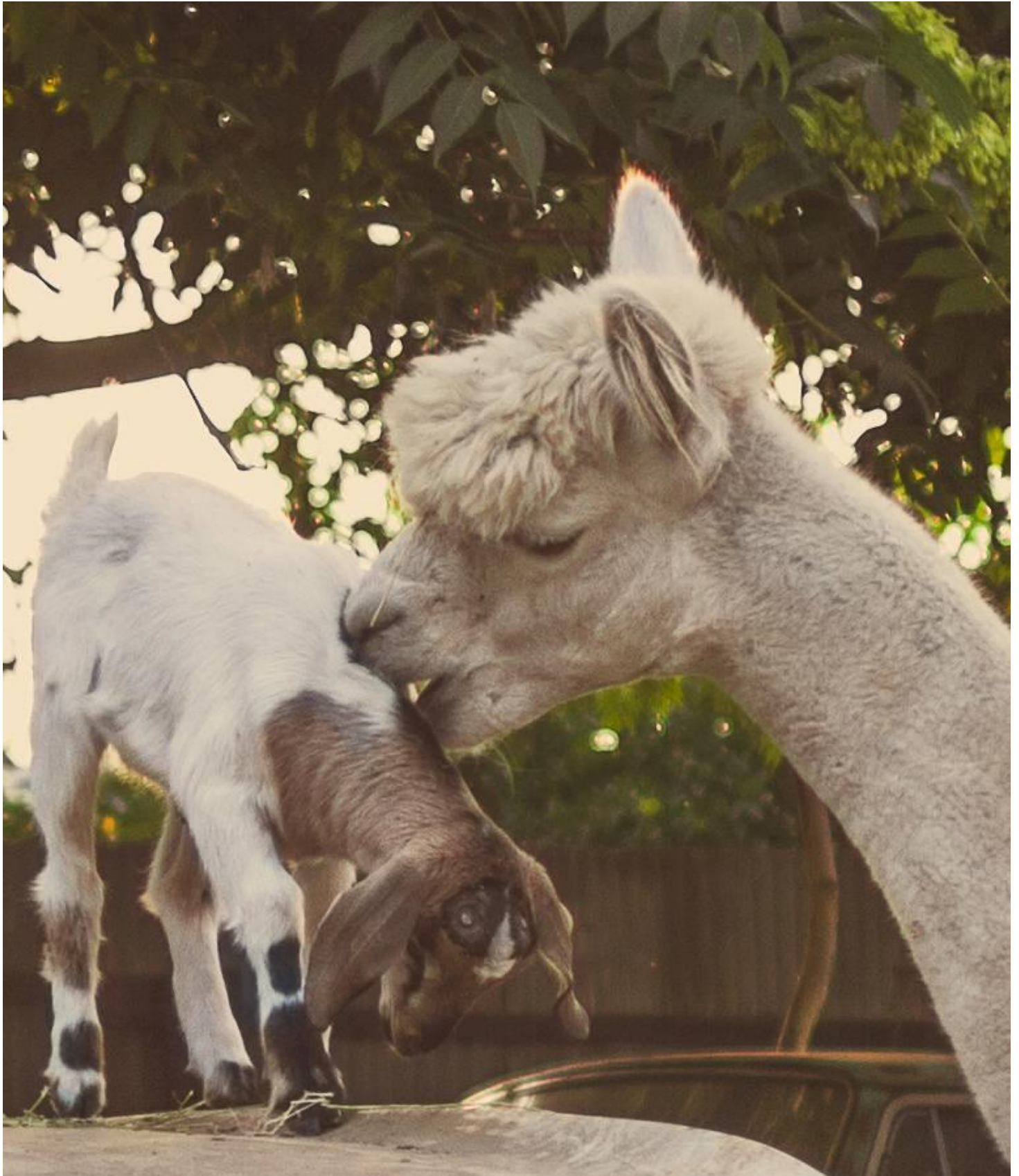

S.O.S.

Skrifter om Samtalegrammatik

Årgang 2, nr. 13

Hvornår kan *ja* stå alene efter ja/nej-spørgsmål?

Jakob Steensig

Skrifter om Samtalegrammatik 2:13

2015

ISSN 2445-7256

Skrifter om Samtalegrammatik (SoS) er en serie arbejdspapirer om samtalegrammatik som udgives af forskergruppen *DanTIN* ("Danish talk-in-interaction"). DanTIN består af studerende og forskere fra og omkring Lingvistik på Aarhus Universitet. DanTIN bestyrer hjemmesiden *samtalegrammatik.dk*. Udgivelserne i *Skrifter om Samtalegrammatik* er arbejdspapirer, studenteropgaver, rapporter, afhandlinger og andet som beskriver og analyserer samtalegrammatiske fænomener.

Skrifter om Samtalegrammatik er ikke fagfællebedømt, men en redaktionsgruppe under DanTIN har vurderet at udgivelserne i SoS fortjener at komme til offentlighedens kendskab. I nogle tilfælde er der tale om ældre skrifter, som DanTIN har fået lov af forfatterne til at udgive. I andre tilfælde er skrifterne lavet til SoS. *Skrifter om Samtalegrammatik* kan frit deles med angivelse af forfatter, årstal samt tidsskriftets navn og nummer.

DanTIN udgiver også fagfællebedømte artikler. Du kan se mere om vores udgivelser, projekter og resultater på *samtalegrammatik.dk*, og her kan du også se hvordan du kommer i kontakt med os.

Billedet til forsiden (*Alpaca Bites Kid Goat*) er taget af [TC Morgan](#) og beskåret af Nicholas Mikkelsen. [Nogle rettigheder forbeholdes](#).

Redaktionsgruppen for dette nummer består af Emilie Tholstrup.

Redaktionel kommentar

Dette nummer af *Skifter om Samtalegrammatik* er en genudgivelse. Den oprindelige analyse blev skrevet som en del af Jakob Steensigs ph.d.-projekt i 1990'erne, men blev først udgivet i 2005 i *MOVIN Arbejdspapirer*. Imidlertid blev den hjemmeside som artiklen fandtes på, fjernet af institutionelle årsager, og artiklen har derfor været næsten uopdrivelig i en periode. I selve artiklen kan man se et forord der beskriver processen fra det oprindelige arbejde til 2005-udgivelsen.

En hovedpointe i artiklen er at *ja* som et positivt svar på en anmodning om bekræftelse ikke er tilstrækkeligt svar efter bestemte typer af anmodninger. Denne pointe er siden blevet udviklet yderligere, sammen med andre indsigter, i Steensig & Heinemann (2013) og til dels i Steensig & Heinemann (2014).

Denne redaktionelle kommentar er skrevet af Jakob Steensig.

REFERENCER

Steensig, J. & Heinemann, T. 2013. When 'yes' is not enough - as an answer to a yes/no question. In B. Szczepek Reed & G. Raymond (Eds.) *Units of Talk. Units of Action* (pp. 207-241). Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Steensig, J. & Heinemann, T. 2014. The social and moral work of modal constructions in granting remote requests. In P. Drew & E. Couper-Kuhlen (Eds.) *Requesting in social interaction* (pp. 145-170). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Hvornår kan *ja* stå alene efter ja/nej-spørgsmål?

AF JAKOB STEENSIG

FORORD 2005

Nedenstående tekst er en analyse af hvornår ordet *ja* som svar på ja/nej-spørgsmål (og i nogle andre sammenhænge) kan stå alene, og hvornår det blot er en indledning til mere tale. Den blev oprindeligt skrevet i 1997 og skulle have været med i min ph.d.-afhandling (Steensig 1999, 2001), men af forskellige grunde blev der ikke plads til den, og den har ligget på min harddisk siden.

Jeg er tidligere blevet opfordret til at offentliggøre de analyser jeg lavede dengang, og da vi af redaktørerne for *MOVIN arbejdspapirer* blev tilskyndet til at bidrage til en ny runde arbejdspapirer, fandt jeg denne tekst frem.

Der er kun foretaget få ændringer af den oprindelige tekst, først og fremmest ændringer som var nødvendige fordi teksten nu skal være en selvstændig artikel, mens den oprindeligt blev skrevet som en del af en større tekst (med kapitelnumre osv. indrettet derefter).¹ Det at teksten er næsten uændret, betyder bl.a. at referencerne ikke er *up-to-date*, og at der er dele af argumentationen som jeg ville have lavet helt anderledes i dag. Endelig er datagrundlaget for artiklen spinkelt i forhold til de datamængder vi har adgang til i dag.²

For at råde lidt bod på dette har jeg lavet et efterord, hvor jeg kort opridser nogle af de udviklinger der er sket siden jeg skrev denne artikel. Det kan herudover være praktisk at vide følgende om den sammenhæng den oprindelige tekst blev skrevet ind i:

¹ Tak til redaktørerne af MOVIN Arbejdspapirer for gode råd og rettelser, som jeg desværre kun har været stand til at følge i begrænset omfang.

² Se <http://www.humaniora.sdu.dk/interaction/Datakorpus/Datacorpora.htm> (MOVINs datakorpus) for et lille udpluk af hvad der er tilgængeligt på både dansk og andre sprog

Teksten var en del af et kapitel om "turtagningsgrammatikken". Ideen var at gennemgå det jeg dengang kaldte "turtagningsgrammatiske" positioner (Steensig 1999) og se på forskellige elementer og strukturer som kunne forekomme i disse positioner. Ideen om disse positioner havde jeg fra Schegloff (1996), og man kan se en delvis udvikling af denne idé i Steensig (2001: 207-71, hvor jeg kalder dem "turtagningslingvistiske positioner"). Den "position" jeg fokuserede på i det kapitel som nærværende artikel skulle have været en del af, var "præbegyndelsen", dvs. den del af en turkonstruktionsenhed som går forud for den egentlige konstruktion og hvor taleren viser at han eller hun vil tale, og også kan vise noget om hvilken type tur der skal konstrueres (Steensig 2001: 213-28). Det spørgsmål som jeg forsøgte at besvare i *ja*-kapitlet, var om man kunne se hvornår *ja* som svar på et *ja/nej*-spørgsmål var en turkonstruktionsenhed i sig selv, og hvornår det var et præbegyndelseselement i en tur som ville komme til at indeholde mere end blot dette *ja*. Inden afsnittet om *ja*, havde jeg lavet en kort introduktion med en liste over (1) alle de ord, vendinger og lyde som forekom i præbegyndelsen i mine data (svarord/ytringspartikler, udråbsord, forbindere (konjunktioner og adverbier), præ-begyndelseslyde, anråbsord (fx navne), og andre leksikalske ord) og (2) de af disse som både kunne stå alene og i præbegyndelsesposition. Så zoomede jeg ind på ytringspartiklerne (*ja*, *·hja*, *mm*, *nej*, *·nej*, *nå* og *jo*) og talte op hvor mange af dem som stod alene og hvor mange der var præbegyndende, og endelig valgte jeg at se nærmere på *ja* fordi der var flest af dem i data og fordi jeg mente jeg havde mest at sige om dette element.

De data jeg rådede over dengang, er beskrevet i Steensig (2001: 29-31). Til *ja*-undersøgelsen brugte jeg først og fremmest de fire første samtaler jeg havde optaget og fået optaget i 1992-94. Der er tale om lydoptagelser af ansigt-til-ansigtsamtaler, med alt hvad dette indebærer af problemer med adgang til det deltagerne har haft adgang til. To af disse samtaler (DK1 og DK2) kan ydermere betegnes som semiautentiske, idet deltagerne i disse samtaler delvist var trommet sammen til lejligheden.

I de data jeg gennemgik, fandt jeg 425 sikre forekomster af *ja*. Af dem var 278 (eller 65,4%) enkeltstående og 147 (34,6%) præbegyndende. Dette er udgangspunktet ved tekstens begyndelse. Herudfra

bliver datagrundlaget hurtigt yderligere indsnævret til kun at være "eliciterede" *ja*-ytringer, men dette fremgår vist nogenlunde klart af teksten.

Udskriftskonventionerne er de normale konversationsanalytiske, af den nogenlunde detaljerede type (se Steensig 1996/2005, 2001: 32-37). Ud over de der skitserede konventioner anvender jeg i denne artikel stort begyndelsesbogstav til at angive nulstilling^o af tonelejet ("pitch reset", Selting 1995: 67-70; Steensig 2001: 35, 113) og gåseøjne omkring navne og andet som af anonymiseringshensyn er ændret i teksten. Jeg har ikke retransskriberet, kun foretaget nødvendige typografiske ændringer.

I teksten er enkelte danske fagtermer markeret med et lille gradtegn (som dette^o). Dette er ord som findes i indekset og evt. også i den engelske ordliste i Steensig (2001).

Opbygning

Teksten er opbygget efter dens oprindelige formål, at afdække *ja*'s turtagningslingvistiske funktion. Den indledes med en introduktion til *ja*'s to grundfunktioner og en kvantitativ oversigt over *ja*'s forekomster i data. Den væsentligste del af artiklen er en række sekventielle analyser af datauddrag hvori *ja* anvendes på forskellige måder. I denne del gennemgås *ja* forbindelse med introduktion af samtaleemner, *ja* i sidesekvenser, tøvende *ja* og projicering af dispræfereret respons, forstærket *ja*, *ja* efter udfordrende ytringer, *ja* efter første pardele som ikke er spørgsmål, *ja* efter ytringer der ikke lægger op til bekræftelse, og endelig et kort afsnit om anvendelsen af *ja* når det ikke er eliciteret men bruges som modtagesignal. Det hele afsluttes af en kort opsummering, som dog ikke fremlægger nogen egentlig konklusion. Som nævnt følges den oprindelige artikel til allersidst af et efterord, som forsøger at tegne linjer op til i dag.

OM *ja*

1. Indledning: Om *ja* i turtagningsgrammatikken

Jeg vil i dette afsnit se på det lille ord *ja* og dets potentielle turtagningsgrammatiske rolle. Umiddelbart kan det måske synes, som om det ikke har nogen: Der er ikke nogen oplagt grammatisk dependens mellem et *ja* og det, som evt. følger efter. Som andre ytringspartikler står det uden for det egentlige feltskema (Diderichsen 1962, Hansen 1984), og det indgår normalt heller ikke i gruppesyntagmer med andre elementer.

Grunden til, at *ja* alligevel fortjener en særskilt behandling i turtagningsgrammatikken, er, at det i en tredjedel af de tilfælde, hvor det forekommer, bliver fulgt af mere tale af den, som har sagt det. Det spørgsmål, som kan interessere en turtagningsgrammatik, bliver nu, om der er noget ved måden, *ja* bliver sagt på, eller ved dets sekventielle placering, som kan projicere^o, om der kommer mere og i så fald mere af hvad.

1.1 *ja*'s to funktioner

Uden at gå ind i en sekventiel analyse^o endnu, synes det oplagt, at *ja* kan have to væsensforskellige funktioner: Det kan være et eliciteret svar, typisk et bekræftende svar på et ja/nej spørgsmål, og det kan være et ikke-eliciteret accept- eller modtagesignal^o.

I følgende eksempler kan de to funktioner ses:

(1) [DK1/2: 20]

- 1 Carl: Er (d') det du brugte,
2 → Emil: Ja:,
3 Carl: ↑Nå?

Carl stiller et ja/nej-spørgsmål i linje 1, Emil svarer *ja* i linje 2, og Carl kvitterer for svaret i linje 3. Dette *ja* er altså et eliciteret eller konditionelt relevant^o *ja*.

I det næste eksempel ses derimod en serie *ja*'er, som ikke synes specifikt eliciteret:

(2) [DKMa: 34]

- 1 Lars: =°(så videre så)° De 'ar nogen standard=
- 2 Lars: =↓°som de vi' leve op [ti' ikk'°]=
- 3 → Hans: [°(j)a°]
- 4 Lars: =°li'som da vi sidst fik det d*e::e:r°=
- 5 Lars: =arbe[jds(miljø)]rapp[ort °i]kk'°=
- 6 → Hans: [↑Nå::] [ja,]
- 7 Lars: =°↓Det 'ar kr*afteddeme så fa:n[cy] sa)t op°=
- 8 → Hans: [ja]:]
- 9 Lars: =°ikk'° ·hh[hhh]h
- 10 → Hans: [ja]

Lars er tydeligvis i gang med en længere beretning her, og med sine *ja*'er viser Hans, at han er med, og at han accepterer, at Lars fortsætter. Der er tale om modtagesignaler^o af fortsættelsesaccept^o-typen ("continuers", Schegloff 1982), dvs. signaler om at modtageren følger med og godkender, at taleren fortsætter sit projekt. Der er ingen tegn på, at *ja*'erne er konditionelt relevante^o. Man kunne måske argumentere for, at der ligger en vis elicitering i Lars' brug af *ikk'*, men man skal bemærke, at alle *ja*'erne, bortset fra det sid-ste i linje 10, kommer før Lars har nået at sige et *ikk'*.

Jeg har ikke betragtet den blotte forekomst af denne type afsluttende *ikk'* som eliciterende. Den nærmere analyse, der ligger til grund for dette, er ikke med i dette skrift. Sat på spidsen går den ud på, at jeg ikke har fundet eksempler, hvor fraværet af respons på ytringer, hvor kun forekomsten af finalt *ikk'* tydede på konditionel relevans, blev markeret som problematisk.

1.2 Kvantitativ oversigt over projiceringmønstre efter eliciteret ja

Jeg har ud fra min intuitive analyse lavet en eksempelsamling^o bestående af alle de tilfælde, hvor jeg har kunnet finde det mindste tegn på, at *ja* er eliciteret, enten ved at der bliver stillet eksplicitte (interrogative) ja/nej-spørgsmål, eller ved at en ytring lægger kraftigt op til en respons på andre måder (mere om hvordan senere). Det drejer sig om 41 tilfælde. I denne lille eksempelsamling har jeg set på, hvor mange af *ja*'erne der synes at være præbegyndelseselementer (altså følges af mere tale af samme taler).

Resultatet er, at der er en anden fordeling af enkeltstående og præ-begyndende *ja*'er blandt de elicerede af slagsen, end den der gjaldt for *ja* generelt. I 27 tilfælde kommer der mere af samme taler efter *ja*, og kun i 14 står et eliceret *ja* alene.

Forholdet mellem enkeltstående og præ-begyndende *ja* er altså i denne type sekvenser omvendt af forholdet mellem enkeltstående og præ-begyndende *ja* generelt: 2/3 af de elicerede *ja*'er følges af mere snak af den samme taler, mens det for *ja* generelt kun var tilfældet i 1/3 af tilfældene.

Hvis man ser på eksplicitte (interrogative) *ja/nej*-spørgsmål alene, er denne distribution endnu mere klar: Der er der 22 af, ud af hvilke 16 er præ-begyndende, dvs. knap 3/4 af dem.

Der er altså øjensynlig større sandsynlighed for, at *ja* følges af mere, når det er eliceret, end når det er et ikke-eliceret modtagesignal°. Eller sagt på en anden måde: Når *ja* eliceret, er *ja* ofte ikke svar nok i sig selv: i mange af disse tilfælde projicerer *ja*, at der skal komme noget mere svar af samme taler. Eller endnu grovere sat op: *ja* kan ofte slet ikke udgøre et svar på et *ja/nej*-spørgsmål alene, der skal noget mere tale af samme taler til, før spørgsmålet er besvaret.

Disse ting er naturligvis ikke noget, man kan konkludere ud fra en optælling, som er baseret på en intuitiv inddeling i elicerede og ikke-elicerede *ja*'er, og hvor der ovenikøbet er temmelig få af den første type. Jeg har derfor lavet en egentlig sekventiel analyse° af alle de tilfælde, hvor jeg mener, det er muligt at se *ja* som eliceret. Og dette har givet nogle resultater, som jeg mener, har relevans for en vurdering af *ja*'s turtagnings-grammatiske projiceringspotentiale.

2. Sekventielle analyser af eliceret *ja*

2.1 Vigtigste resultater

Jeg vil begynde med kort at opstille de hovedresultater, som den sekventielle analyse har fremdraget omkring forholdet mellem *ja* som hhv. selvstændig minimal ytring og præ-begyndende/projicerende element i bestemte sekvenstyper:

1. Der findes en række eliciterende ytringer, som man kan svare *ja* til, men hvor *ja* helt klart ikke kan udgøre hele svaret og altså projicerer mere. Det drejer sig i mine data om:

- a. emneintroducerende og emnetopikaliserende spørgsmål
- b. udfordrende spørgsmål
- c. opfordringer og tilbud

2. Den eneste sekvenstype, hvor man konsekvent finder *ja* som selvstændig minimal svarytring, er i sidesekvenser^o.

3. tøvende *ja* projicerer dispræfereret^o respons, med alt hvad dette indebærer af interaktionelt arbejde.

4. Der findes tilfælde, hvor *ja* kommer efter ytringer, der har interrogativ syntaks, men hvor *ja* kan ses som specifikt værende et ikke-svar.

Disse konstateringer er resultatet af min analyse af alle eksempler på eliciteret *ja*. Nedenfor præsenteres selve analysen, hvor jeg arbejder mig igennem et stort udsnit af de godt 40 eksempler på *ja* i denne position. Det er en temmelig omstændelig gennemgang, men altså én, som jeg mener, har været nødvendig for at få resultater som de ovennævnte frem. Gennemgangen skal både illustrere og forklare min metode, og samtidig er den nødvendig for en forståelse af, hvad der ligger i formuleringerne ovenfor.

2.2 Spørgsmål og *ja* i forbindelse med introduktion af samtaleemner

Eksplícitte ja/nej-spørgsmål bruges i forbindelse med introduktion eller forslag til samtaleemner på to måder i mine data.³ Disse måder er beskrevet for engelsk af Button & Casey (1984, 1985) og for norsk

³ Analysen af "samtaleemner" er noget, CA har haft problemer med (se fx Heritage 1995). Dette skyldes, at de ting, som deltagerne snakker om, introduceres og forhandles på mange forskellige måder, og at der ikke nødvendigvis altid kun er ét emne i gang ad gangen. Sacks snakker mange steder i sine forelæsninger om *topics* (1992 især), men udvikler kun analyser af specifikke typer "emnesnak" som fx fortællinger, vittigheder m.m. CA-forsøg på at analysere egentlig "emneorganisering" inkluderer Button & Casey (1984, 1985, 1989), Jefferson (1983, 1993) og et større forsøg for norsk af Svennevig (1997, 2000). Johansen (1994, 1995) og Heineman & Simonsen (1996) er CA-inspirerede forsøg på at behandle emneorganisering i dansk.

af Svennevig (1997, 2000). Heinemann & Simonsen (1996) giver også en række eksempler på denne type emneintroduktion fra danske data.

2.2.1 Nyhedsforespørgsler

Den ene måde går ud på at bruge et spørgsmål til at præsentere og foreslå et nyt samtaleemne. Her er et eksempel:

(3) [DK1/2: 1]

1	*	Emil:	Spiller den nye se de'er godt nok,
2			(0.3)
3	→	Carl:	Ja:, Det virker fint,
4			(0.7)
5		Carl:	°(Det)° fjernbetjening, ...

Emil stiller i linje 1 Carl et spørgsmål om et nyt aspekt af noget (Carls CD-afspiller), som har været berørt tidligere i samtalen. Dette er en *nyhedsforespørgsel* ("itemized news inquiry", Button & Casey 1985), som introducerer eller foreslår et samtaleemne. Da dette emne handler om Carl, er det oplagt, at han siger mere om det, hvilket han da også gør. Dette synes at være noget, som også Emil forventer, i hvert fald lader han Carl holde en temmelig lang pause i linje 4 og så fortsætte.

Der er flere ting i den forudgående sekventielle sammenhæng, der har gjort, at man (dvs. både jeg og deltagerne) kan se Emils spørgsmål som emneforeslående: bl.a. kommer det efter en sekvens, hvor Carl har fortalt om anden apparatur, så dette kan ses som starten på en "nummer to-historie" ("second story", Ryave 1978; Sacks 1992: 249-59, 261-63), altså et emne af samme slags og med lignende "fortælleverdighed" som dette.

Jeg vil ikke komme nærmere ind på de præcise sekventielle forudsætninger for at et spørgsmål opfattes som en nyhedsforespørgsel, men nøjes med at forslå, at sådanne forespørgsler findes og kan genkendes som sådanne af deltagerne. Ved produktionen af disse synes *ja* kun at være et foreløbigt svar, og det projicerer altså mere emne-snak eller historiefortælling.

Man kunne forestille sig, at der her er tale om en normativ regel, således at forstå at et svar på en nyhedsforespørgsel, der blot lyder *ja* og ikke mere, vil blive betragtet som et brud på en regel, eller det vil i hvert fald være en afvisning af at behandle spørgsmålet som en emneintroduktion.

2.2.2 Nyhedsannoncering

Spørgsmål bruges også i forbindelse med den emneintroduktionsteknik, som kaldes nyhedsannoncering° ("news announcement", Button & Casey 1985: 21). Her er et eksempel:

(4) [DK1/2: 13]

- 1 Carl: M' vi 'ar faktisk tænkt på vi ska' ti ↑Prag.
2 (0.4)
3 * Emil: Har I det,=
4 (Carl): =(·t)=
5 → Carl: =Ja:, °.h° Ø::hm: mVi ku' lave så'n:
6 Carl: ↑fællestur (her)fra:. ...

Her er det Carl, der annoncerer den nyhed, at han går med planer om at besøge Prag. Deltagerne har snakket om Prag i det forudgående, men dette er første gang, at rejseplanerne bringes ind i billedet. Denne nyhedsannoncering opfatter jeg som en introduktion af et samtaleemne, dvs. et forslag om, at *vi ska' ti' ↑Prag*, bliver gjort til emne for den efterfølgende udveksling.

Svennevig (1997: 8f) opsummerer de krav, som stilles til en vellykket emneintroduktion: Den skal (1) bidrage med ny information og (2) fremstille denne information som noget, der har en vis værdi eller interesse for modtagerne. Det sidste lægger så op til, at modtagerne skal acceptere dette, og deres accept er betingelsen for, at emneintroduktionen lykkes.

En sådan accept kan bl.a. udtrykkes ved hjælp af en *topikaliserende ytring*° ("topicalizer", Button & Casey 1984: 167ff). Efter en nyhedsannoncerende emneintroduktion kan dette være et topikaliserende spørgsmål, fx en anmodning om bekræftelse, som altså placeret i en sådan sekvens ikke blot udbeder sig bekræftelse, men kommer til at fungere som en anerkendelse af det nye emne og som anmodning

om, at den, som har introduceret emnet, fortsætter sin snak om det.⁴

Deltagerne synes her at lave netop en emneintroduktion af denne type: Carls oplysning i linje 1 indeholder ikke bare ny introduktion, men denne information er prosodisk fremhævet (*Prag* er både volumen- og tonehøjdemæssigt ekstra fremhævet) og indeholder et *vi*, som et øjeblik senere viser sig at være inklusivt, dvs. det omfatter også den primære modtager her, Emil.

At Emils spørgsmål i linje 3 er emnetopikaliserende, kan ses på, at det forekommer efter noget, der lægger op til snak om et nyt emne, og på at det ikke udbeder sig nogen ny information, men netop topikaliserer den givne. Det kan også ses af, at Carl behandler det som sådan i linje 5: Han svarer først *ja*, og fortsætter så med et langt *øhm*. Dette foregår stille og roligt, og alt tyder her på, at Carl føler sig sikker på, at han har turen til at fortsætte sin snak om emnet.

2.2.3 Opsummering om *ja* i emneintroduktioner

Jeg ser i disse to eksempler en orientering mod en regel eller norm, der siger, at *ja* projicerer mere emnesnak i en sekvens, hvor det kommer som svar på et emnetopikaliserende spørgsmål.

Skematisk sat op, har vi at gøre med følgende typer sekvenser (B er "emneejeren"):

SKEMA 1: *ja* efter emne-spørgsmål:

- A: *Emneintroducerende ja/nej-spørgsmål*
B: *ja + mere snak om emnet*

og

⁴ Sacks (1992: 530-31) noterer, at det, at en deltagers snak om et emne får karakter af at være et "svar på et spørgsmål", kan være en effektiv måde at få introduceret emner på.

SKEMA 2: *ja* efter emne-topikalisering:

B: Nyhedsannoncering

A: *Topikaliserende spørgsmål*

B: ja + mere snak om emnet

Ytringspartiklen *ja* synes i denne type sekvenser ikke at fungere som svar, men som en indledende markør af at B vil fortsætte snakken om emnet. Det tyder altså på, at vi her har at gøre med en sekventiel sammenhæng, hvor *ja* er utvetydigt præbegyndende og ikke fungerer som en selvstændig minimal ytring.

Denne karakteristik gælder 10 af de eliciterede *ja*'er, jeg har undersøgt, hvilket jo så allerede forklarer, hvorfor der er flere af de eliciterede *ja*'er, der er præbegyndende, end tilfældet er, når *ja* ikke er eliciteret.

2.2.4 Afvigende tilfælde?

Det er imidlertid ikke sådan, at forekomsten af en nyhedsannoncering plus et topikaliserende spørgsmål garanterer, at den, der annoncerer nyheden, får lov at snakke videre om emnet. Det skal vi se et eksempel på:

(5) [DK1/2: 16]

1 Emil: De:t der Tycho Brahe han °ligger begravet°,
2 (0.8)

3 * Pia: Gør han idet?

4 Emil: $m: [\uparrow m:,] =$

5 → Carl: $[^{\circ}(j)a:.,^{\circ}] =$

6 Pia: =(·h) †Nå ja, Det sgu da egentlig rigtig=

7 Pia: =nok=vi har jo lige [været i]nde o:g, hhøre=

8 Carl: [det-]

9 Pia: =om ham. [·h h h]

10 Carl: [Det ve]rldens største=

11 Carl: =forskningsprogram=

12 Pia: =-hhh heh,=

13 Carl: =ti' dato, Han brugte en procent af vores

14 Carl: nationalprodukt ...

I dette eksempel er der et lidt andet forløb end det, vi hidtil har set som det generelle ved emneintroduktion ved hjælp af nyhedsannoncering.

Linje 1 er en potentiel nyhedsannoncering. Den bruger den forudgående snak om Prag som afsæt. Emnet *Tycho Brahe* er nyt i samtalen og dets succes som nyt samtaleemne vil nu afhænge af, om de andre deltagere vil se noget "samtaleværdigt" i emnet.

Efter annonceringen er der en relativt lang pause, og så producerer Pia et topikaliserende spørgsmål. Der sker nu det, at både Emil (i linje 4) og Carl (i linje 5) besvarer spørgsmålet. Hver med noget der indtil videre blot er en ytringspartikel, nemlig *m*: ↑ *m*: og *ja*.

Og nu sker der noget, som afviger fra det, jeg hidtil har vist. Pia behandler i linje 6 de minimale og bekræftende svar på det topikaliserende spørgsmål som tilstrækkelige og bruger bekræftelsen til selv at forsøge snak om emnet. Den starter med en tilstandsskiftemarkør⁵ (Femø Nielsen 2002; "change-of-state token", Heritage 1984), der markerer, at Emils oplysning har ført til et skifte i Pias "informati-onstilstand".

Dette kunne tyde på, at *ja* her ikke virker præbegyndende, selvom det optræder efter et emnetopikaliserende spørgsmål. Men en nøjere analyse kan vise, at det måske gør det alligevel, og at det netop er *ja*, der fungerer sådan, og ikke fx *mm*.

I linje 8 siger Carl *det*- (med tydelig hørlig afsnupning^o) i overlap med Pias emnesnak. Og lige så snart hun når et muligt afslutningspunkt efter dette sted, kommer Carl ind og udvikler sin vinkel på emnet.⁵ Dette kan være udtryk for, at han forsøger at fortsætte så hurtigt efter sin *ja*-agtige respons, som det kan lade sig gøre.

⁵ Denne karakteristik implicerer, at jeg ikke behandler *været inde* i linje 7 som et muligt afslutningspunkt. Dette skyldes først og fremmest, at det pragmatisk set næppe kan være det: *vi har jo lige været inde* fungerer ikke som den handling, det forudgående har lagt op til, nemlig som en forklaring på at Pia siger, at det er *rigtig nok*. Se Steensig (2001: 151-65) om pragmatisk afslutningsprojicering.

Jeg vil foreslå, at dette forløb er en naturlig følge af den projicering, der sker i linje 4-5: Emil svarer med en slags anerkendende *m:m*: (sådan lyder det rent intuitivt), mens Carls svar mere ligner et *ja*. Noget tyder på, at deltagerne ved at vælge præcis disse responser har projiceret forskellige ting om det videre forløb. Emil har angivet, at han ikke ønsker at fortsætte videreudviklingen af emnet, selv om det var ham, der bragte nyhedsannonceringen°. Og Carl har måske - i det omfang hans respons altså høres som et *ja* - projiceret, at han godt vil fortsætte emnesnakken i henhold til det, jeg ovenfor foreslog som en normativ regel: et *ja* efter emnetopikalisering projicerer mere emnesnak af den, der siger *ja*.

Denne forskel i brugen af *ja* og *m: ↑m*: understøttes af tallene for talerfortsættelse efter de to partikler: det er sjældent, at deltagere fortsætter efter et *mm*. Og der er ingen eksempler i data på, at en deltager besvarer et spørgsmål med *mm* og fortsætter umiddelbart efter.

Man kan også finde tegn på, at Pia er klar over, at Carl vil forsøge at komme ind igen, også før dette sker første gang med det afsnuppede *det* i linje 8: hun binder sine to sætninger tæt sammen i linje 7, både ved helt at undgå pause mellem dem og ved ikke at nulstille° tonelejet i den anden sætning.⁶

2.2.5 Opsummering om *ja* og introduktion af samtaleemner

Ovenstående viste en hyppig sekventiel sammenhæng for eliciteret *ja*, hvor *ja* altså normalt synes at være præbegyndende frem for en selvstændig minimal ytring. Formuleret i turtagningsgrammatiske termer (Steensig 1999, 2001: 165ff) kan man sige, at det er det pragmatiske (sekventielle eller handlingsmæssige) niveau, der står for projiceringen af *ja* som værende ikke-afsluttet i denne type se-

⁶ Det er naturligvis muligt, ja ligefrem sandsynligt, at der også er visuelle tegn på, at Carl er ved at gøre klar til at sige noget. Vi mangler her adgang til visuelle data, men denne mangel ændrer ikke på, at det er sandsynligt, at Carls *ja* har projiceret mere, og at dette er med til at forme det videre forløb. Visuelle data ville kunne fortælle os, hvordan og hvornår sådanne tegn bliver givet og give os yderligere mulighed for at få øje på denne mulige orientering.

kvenser.

2.3 Om *ja* i sidesekvenser

Den næsthyppigste sekvenstype, der indeholder *ja* som svar på spørgsmål, er *side-sekvenser*^o. Sidesekvenser ("side sequences", Jefferson 1972) er aktiviteter, som ikke tilhører en hovedaktivitet, og hvorfra deltagerne vender tilbage til hovedaktiviteten, når de har afsluttet denne aktivitet:

"In the course of some on-going activity (for example, a game, a discussion), there are occurrences one might feel are not 'part' of that activity but which appear to be in some sense relevant. Such an occurrence constitutes a break in the activity - specifically, a 'break' in contrast to a 'termination'; that is, the on-going activity will resume." (Jefferson 1972: 294)

Jeg vil starte med et par relativt uproblematiskke eksempler på forekomsten af *ja* i side-sekvenser:

(6) [DKKv: 5]

- 1 Lone: Altså de:t †Bare hvis nu †han: ↓får dem
- 2 Lone: HJEM,
- 3 (.)
- 4 Lone: Det passer,
- 5 (.)
- 6 * Lone: I: v' godt ha' dem hjem. nu.
- 7 → Hanne: †Ja
- 8 (0.2)
- 9 Lone: M'n SELVFØLG'lig vil han jo ikk' vente me'
- 10 Lone: o' o' hå' betaling for de vinduer I ...

Samtaleemnet er her nogle vinduer, som Hanne måske kan få til en billig pris gennem nogle af Lones (mands) forbindelser. Lone er ved at udrede, hvordan dette bedst kan foregå, og som led i denne udredning påbegynder hun i linje 1 en *hvis*-sætning. I linje 4 kommer der noget, der øjensynlig ikke hører med i det *hvis-så*-format, som er projiceret.

Og i linje 6 kommer der så noget, som kan høres som en anmodning om bekræftelse: *I vil godt have dem hjem nu*.

Grunden til, at jeg (og Hanne i linje 7) opfatter linje 6 som en anmodning om bekræftelse, er, at den formulerer sig om modtagerens (Hannes) emne. Det synes at være en generel regel, som i hvert fald gælder i mine data, at et deklarativt udsagn om en andens virkelighed elicerer en af- eller bekræftelse (en "A-udtalelse om en B-begivenhed", Labov & Fanshel 1977).

Bekræftelsen giver Hanne ved at sige *ja* i linje 7, hvorefter Lone vender tilbage til den aktivitet, hun var i gang med, nemlig det hun påbegyndte med sit *hvis* i linje 1.

2.3.1 Grundstruktur for *ja* i sidesekvenser

I dette tilfælde projicerer *ja* ikke mere tale af den, der har ytret det. Med sit *ja* i denne position viser Hanne tværtimod, at der for hende kun er tale om en sidesekvens, der skal afklares, før Lone kan gå videre i teksten. Eller skematisk:

SKEMA 3: *ja* i sidesekvenser:

A:	<i>Hovedaktivitet</i>	
A:	<i>Anmodning om bekræftelse</i>	} SIDESEKVEN
B:	<i>ja</i>	
A:	<i>Hovedaktivitet</i>	

Her endnu et eksempel på *ja* brugt efter en opklarende sidesekvens:

(7) [DK2/1: 6-7]

- 1 Berit: [·h h h h
- 2 Dorte: [Hvornår er det egentlig det ter?
- 3 (0.2)
- 4 Dorte: °De:t da her ti' sommer¿°
- 5 (.)
- 6 Dorte: °(d[et da]°]
- 7 Anne: [Hv*a-]
- 8 (0.3)
- 9 * Anne: Hvad t0 e[l? ell]er,=
- 10 → Dorte: [°Ja,°]
- 11 Dorte: =0 el i tLillehammer?=tHar det været?

- 12 (0.7)
 13 Dorte: Nej!
 14 Anne: Nej ti' >↑sommer er d'r< 0 el: i:[: : :]
 15 Dorte: [Så' je']

Dorte stiller Anne et spørgsmål (linje 2 og 4), men Anne forstår ikke, hvad spørgsmålet går på og prøver sig frem med opklarende spørgsmål (linje 7 og 9). Dette spørgsmål er formuleret med et spørgeord (*hva-* (0.3) *hvad*) og et forsøgsmarkeret° (try-marked, Sacks & Schegloff 1979) element (*OL*). Der er tale om en reparation (Schegloff, Jefferson & Sacks 1977), som udbeder sig bekræftelse på, at der er tale om et specifikt element (her altså *OL*). Dorte svarer *ja*, ligeså snart hun hører det element, som er afgørende for genkendelsen (*OL* i linje 9). Herefter vender hun i linje 11 tilbage til det spørgsmål, som sekvensen startede med.

2.3.2 Udvidet sidesekvens

I næste eksempel ser vi også en ganske klar orientering mod en aktivitet som noget, der foregår ved siden af hovedaktiviteten:

(8) [DK1/2:2]

- 1 Emil: =[he hehh]
 2 Pia: [Ka' du bare s]å'n ligge ind gem'm væggen,=
 3 Pia: =↑↑Plokh?=
 4 Emil: =·h[hh]
 5 Carl: [Nej de ræ]kker k[un otte l[m]eter.=
 6 Emil: [°hh(e:j)h°]
 7 Carl: =tror jeg. °for jeg >kigged' n[em'(ig) p']<°=
 8 Pia: [nå ,]
 9 Carl: =br[u g s]°lanvis]ningen°.]=
 10 * Emil: [Er det] otte m]e t er,]
 11 → Carl: =(J)*a,
 12 Pia: [Men o]ss' gem'm ↑væggge °og s'n noget°,
 13 Emil: [↓N*å,↓]

For at forstå sammenhængen skal man vide, at deltagerne snakker om Carls nye CD-afspiller. Den har fjernbetjening og Emil har lige for sjov sagt, at han med sin fjernbetjening kan betjene Carls CD-afspiller, som står i et andet værelse i samme lejlighed. Det har de lige grinet ad, da eksemplet starter.

Pias spørgsmål i linje 2-3 ligger altså emnemæssigt i forlængelse af det forudgående. Det er egentlig rettet til Emil, som er den, der sagt noget om sin fjernbetjening, men Carl fortolker spørgsmålet som et, der kan besvares med oplysninger generelt om fjernbetjening, hvilket han så gør (linje 5, samt 7 og 9 hvor han indsætter en epistemisk modificering og en forklaring° ("account")).

Emil accepterer øjensynlig, at Carl overtager emnet her. Han besvarer godt nok også Pias spørgsmål (linje 6), men gør det på en måde, som synes at være beregnet på ikke at høres som det sekventielt implikative svar: Hans meget svage °*hh(e:j)h*° (som jeg tolker som en variant af *nej*) er placeret midt i Carls ytring.

Derefter stiller Emil et spørgsmål (i linje 10), som også synes at være strategisk placeret uden for hovedaktiviteten i sekvensen; i overlapposition. Spørgsmålet er en anmodning om bekræftelse af, hvad Carl sagde i linje 5. Det indeholder præcis den samme information, som Carls oplysning gjorde.

Vi så ovenfor (i behandlingen af eks. (4)), at sådanne spørgsmål kunne bruges som topikaliserende spørgsmål. Men deltagerne behandler det ikke som et sådant her. For det første placerer Emil det i overlap og synes ikke at være på vej til at gøre noget som helst for at få det reddet ud af dets overlappede status (om "genoprettelsesprocedurer" - "overlap retrieval" - se Jefferson & Schegloff 1975). For det andet svarer Carl med et svagt *ja* (linje 11) og gør derefter ikke mine til at fortsætte med mere emnesnak. Og for det tredje kvitterer Emil (linje 13) for Carls svar og gør ikke mere ud af det. Hermed viser han, at han (i hvert fald på dette tidspunkt) mener, at Carls *ja* er fyldestgørende som svar.

Eksempel (8) adskiller sig fra de to forudgående eksempler ved, at sidesekvensen er udvidet med en kvittering for *ja*-svaret (i dette tilfælde i form af et *nå*).

Skematisk ser dette således ud:

SKEMA 4: *ja* i sidesekvenser med kvittering:

A: Hovedaktivitet
B: Anmodning om bekræftelse
A: ja-Bekræftelse
B: Kvittering for bekræftelse
C: Hovedaktivitet

SEKVENSTILFØJELSE
SIDESEKVENS

Det næste eksempel viser også en sidesekvens med *ja* + kvittering:

(9) [DKMa:39]

1 Lars: Det' jo irriterende ikk' og få o' vide hva'
2 Lars: fanden de egentlig vil h:ta'?
3 (.)
4 Lars: af os;
5 (1.0)
6 Lars: Altså leø::hm
7 (0.6)
8 * Jan: Nej deres forventninger ti' o[s]
→ 9 → Lars: [J]a:,
10 * Jan: Ja.
11 (0.4)
12 Lars: Det synes jeg var skii'e træls=
13 (Hans): =↓°(j[*a::]°)
14 Lars: [(ikk')] *a::' Det ikk' var med i det
15 der medludv- ...

Lars er her ved at beklage sig over ledelsens manglende udmeldinger. Han går øjensynlig lidt i stå i linje 6. Her kommer Jan ind (linje 8) og laver en deklarativ formulering ("formulation", Heritage & Watson 1979) af, hvad Lars mente med *hva' fanden de egentlig vil ha'* (linje 1-2). Jan lægger øjensynlig blot op til, at Lars skal bekræfte: For det første formulerer han kun et enkelt element i Lars' ytring. Han lægger dermed blot op til at få klargjort, om det var dette Lars mente. For det andet udfører Jans tur med det indledende *nej* også en

egentlig bekræftende respons på Lars' tur. Det lader altså til, at Jan viser, at han kan godkende Lars' formulering, når han bare lige får klargjort det element, han var usikker på.

Det efterfølgende forløb understøtter denne fortolkning. I linje 9 bekræfter Lars Jans forståelse, og Jan kvitterer for bekræftelsen i linje 10, hvorefter Lars fortsætter det projekt, han var i færd med i starten af uddraget.

2.3.3 Sidesekvenser og emne-topikalisering

I det næste eksempel bliver sagerne lidt komplicerede, for her blandes øjensynlig strukturen for *ja* i sidesekvenser med strukturen for *ja* efter emnetopikalisering:

(10) [DK2/2: 1]

- 1 Dorte: -Ahm'n je' ikk' begyndt og læse arabisk
- 2 Dorte: endnu,
- 3 * Dorte: [°Je' ska'°] først s]kr i v e]=
- 4 Anne: [Nga:,] (huh m)] ↑li::ge]=
- 5 * Dorte: =[e n o p]gave t]i' [Olfert,]
- 6 Anne: =[>(lidt) so]mmerferie<] [°først°]
- 7 (1.1)
- 8 Dorte: S[o m m e r]ferie det] va:r i gå:r.=
- 9 * Anne: [°>Skriver du !op<] g a v e°:]
- 10 * Anne: =·hh ↑Nå: ↑↑Det de[:r.]
- 11 Dorte: [jeg] hold[t den,]
- 12 * Anne: [Gud,]
- 13 Dorte: °J*am[en den hh]
- 14 * Anne: [>skriver du< ↑op]ga:ve i: ↑kontrastiv?
- 15 → Dorte: Jāh;
- 16 (0.7)
- 17 → Dorte: NE:J, Ikk' så'n op]gave, (.) vėl, ...

Sekvensen kan være lidt svær at overskue, fordi den ene deltagers ture i den indledende del hele tiden overlapper med den anden deltagers forholden sig til forudgående tur. Men i grove træk kan forløbet af aktiviteterne i sekvensen karakteriseres sådan her:

Dorte giver en oplysning i linje 1, 2, 3 og 5. Den sidste del af dette (linje 3 og 5), mener jeg, er en potentiel emneintroduktion: Den præ-

senterer noget nyt i sammenhængen og forsøger at gøre det interessant for modtagerne, bl.a. ved at relatere det til en lærer som deltagerne allesammen kender ("*Olfert*", linje 5).⁷

I linje 4 og 6 responderer Anne på den første del af Dortes oplysning, med en bemærkning om, hvad denne indebærer for Dorte. Annes ytring virker her som en anmodning om bekræftelse. Det gør den i kraft af, at den "formulerer" noget, som hidtil ikke er blevet formuleret, men som Anne kan slutte sig til ("formulation", Heritage & Watson 1979), og ved at den er en "en A-ytring om en B-begivenhed" (Labov & Fanshel 1977).

Linje 7 er en temmelig lang pause. Lidt usædvanligt i betragtning af at Dorte har givet en oplysning, som kan være et forslag til et samtaleemne, og at Anne har leveret en bemærkning, som gør bekræftelse/afkræftelse konditionelt relevant°. Pausens længde kan evt. skyldes, at disse bemærkninger er blevet leveret i overlap, og at deltagerne derfor skal bruge mere tid til at processere dem eller til at finde ud af, hvem der er næste taler, end hvis de havde været leveret i en pæn række.

Dorte responderer på første del af Annes ytring (fra linje 4 og 6) i linje 8 og 11. Men det, jeg vil fokusere på, er Annes replik i linje 9, 10, 12 og 14. Den indeholder en række forskellige aktiviteter:

⁷ Denne konstatering bygger på min adgang til etnografisk information om deltagerne: jeg véd, at "*Olfert*" er deres lærer.

- (a) et spørgsmål (°>Skriver du ↑*op*<*gave*° i linje 9) som er potentielt topikaliserende i forhold til Dortes emneintroduktion,⁸
- (b) en kraftig markering af nyhedsværdien i Dortes oplysning (·*hh* ↑*Nå*: ↑↑*Det de:r*: i linje 10 og 12),
- (c) en gentagelse af spørgsmålet (linje 14), hvor komplementet (↑*opga:ve*) får ekstra betoning, og hvor der derudover
- (d) tilføjes et betonet adverbialt element (↑*kontrastiv*?).

Anne laver altså øjensynlig et topikaliserende spørgsmål. Derudover introducerer hun et nyt element (*kontrastiv*), hvilket man kunne formode ville øge ytringens samtaleemne-potentiale.

I linje 15-17 besvarer Dorte spørgsmålet og fortsætter snakken om emnet *opgave* (videre i det som ikke er gengivet her). Besvarelsen foregår i denne rækkefølge:

- I linje 15 besvares (d)-delen af spørgsmålet med et *ja*.
- Herefter en pause (linje 16).
- Så i linje 17 et *nej* og en modifikation af (c)-komplementet fra Annes spørgsmål.

Dette forløb af svaret kan måske sige os noget mere om *ja*'s potentielle funktioner.

Jeg vil foreslå, at man skal forstå *ja* i linje 15 som helt lokalt orienteret: det er en bekræftelse af at det er *i kontrastiv*, begivenheden foregår. Der er tale om en bekræftelse af et element, som fremstilles som ét, der kræver bekræftelse. Det gør det ved at være forsøgsmarkeret° ("try-marked", Sacks & Schegloff 1979): der er en tøven før elementet (forlængelsen af *i*::) kombineret med en tydelig intonationsstigning på ↑*kontrastiv*?. Forsøgsmarkeringen kunne parafraseres som *Kan du genkende det her?* eller måske *Har jeg fået rigtigt fat i det?*

⁸ I det øjeblik spørgsmålet *skriver du opgave* forekommer første gang, kan det også være et opklarende reparaturspørgsmål, som kan være udtryk for, at Anne er usikker på, om det var det, Dorte sagde i linje 3-5 under overlappet. Det videre forløb viser imidlertid, at Anne har hørt det med opgaven, og hun gør hermed spørgsmålet til noget, der orienterer sig mod emnet snarere end mod en opklaring af problemer.

Sådan en markering gør en bekræftelse eller markering af, at modtageren genkender elementet, umiddelbart konditionelt relevant°. Og den ombedte bekræftelse kommer i form af Dortes *ja* i linje 15.

Jeg mener altså, at man kan se den lille sekvens *i:: †kontrastiv?* (linje 14) fulgt af *Jah¿* (linje 15), som en sidesekvens° som lokalt behandler afklaringen af det forsøgs–markerede element.

Bevægelsen tilbage til hovedaktiviteten markeres af et *nej* (linje 17), som her både bliver et svar på spørgsmålet (*nej, jeg skriver ikke opgave* eller *nej, det er ikke en opgave jeg skriver*) og en *fejlplaceringsmarkør*° ("misplacement marker", Schegloff 1996; Schegloff & Sacks 1973), som markerer, at det, der responderes på, ikke er det umiddelbart forudgående (sideaktiviteten), men det som kommer før dette.

Den sekventielle struktur her er altså basalt set den samme som i de andre sidesekvenser, med den lille tilføjelse at sidesekvensen er helt lokal: den foregår fra et forsøgsmarkeret ord til et umiddelbart efterfølgende *ja*.

Eks. (7) ovenfor kan også ses som denne type. Jeg gengiver her lige de relevante linjer:

(7a)

9 * Anne: Hvad †0 e[l? ell]er,=
 10 → Dorte: [°Ja,°]
 11 Dorte: =0 eł i †Lillehammer¿=†Har det været?

Det er her også et lokalt forsøgsmarkeret element, som synes at udløse *ja*-responsen. Og lige så snart den er kommet, slutter Anne sin tur og lader Dorte fortsætte den aktivitet, hun var i gang med.

2.3.4 Opsummering om *ja* i sidesekvenser

Ud fra denne diskussion kan man konkludere følgende om brugen af *ja* efter første par-dele i noget, der kan være opklarende sidesekvenser:

- *ja* kan være tilstrækkeligt svar på et spørgsmål, som kan ses som

opklarende i forhold til hovedaktiviteten.

- Et sådant *ja* placeres umiddelbart efter det element, som fremstilles som problematisk eller opklarelsesværdigt.
- Når *ja* står i sådan en position, er det med til at udpege den spørgsmål-svar-sekvens, som det er en del af, til at være en sidesekvens. Dette gør en afslutning af sidesekvensen og en tilbagevenden til hovedaktiviteten til de relevante næste aktiviteter.
- Spørgeren kan i sådanne tilfælde bidrage til at understrege, at der er tale om en sidesekvens ved at kvittere for *ja*-svaret, før der sker tilbagevenden til hovedaktiviteten.
- Der kan være en lille pause og/eller en disjunktivitetsmarkør^o ved overgangen fra sidesekvens tilbage til hovedaktiviteten.

Jeg har gennemført data for at se, om der er eksempler på, at andre minimale ytringer end *ja* bruges som svar og forslag om afslutning på opklarende sidesekvenser. Der er et par eksempler på, at *nej* kan bruges på en tilsvarende måde, men man ser ikke fx *mm* brugt på denne måde, og heller ikke mere elaborerede bekræftelser som *nemlig, det er rigtigt* el.lign.

2.4 Tøvende *ja* og projicering af dispræfereret respons

Alle de *ja*'er, vi hidtil har set, er kommet straks efter den eliciterende ytring (uden pause imellem), og ingen af dem har været prosodisk markeret som tøvende.

Nu vil jeg vise nogle eksempler, hvor *ja* virker tøvende, dvs. at der er en pause, inden det leveres, og at det udtales tøvende, hovedsagelig ved forlængelse af vokallyden (*ja::* og lign.)

Det, som synes at ske, når et eliciteret *ja* udtales tøvende, er først og fremmest, at det projicerer en forklaring^o/udredning ("account") eller anden form for modificering. Der er altså tale om en markering af, at der er en dispræfereret^o respons på vej. Dette har nogle interaktionelle konsekvenser, som synes at være stærkere end de mulige regelmæssigheder omkring *ja* i hhv. topikaliserende sekvenser og sidesekvenser, som jeg har skitseret ovenfor.

2.4.1 Tøvende ja efter opfølgende/opklarende ja/nej-spørgsmål

Jeg viser nogle eksempler, hvor *ja* udtales tøvende i forskellige typer sekvenser. Først et eksempel hvor et tøvende *ja* kommer som respons på et opfølgende/opklarende ja/nej-spørgsmål:

(11) [DKKv: 1]

- 1 Hanne: "Lone" tror du de:t noge' ve' at jeg
- 2 Hanne: ska::*a::h, (1.1) v:i ska' la' væ:r'
- 3 Hanne: me' og tSI:g' a' vi har thø:rt. a' I:
- 4 Hanne: har fået så'n nogen vin↓duer de:r,
- 5 (0.6)
- 6 Lone: ↓Nhe↑:j?
- 7 * Hanne: N'm' det må jeg tgodt si:ge?
- 8 (0.6)
- 9 → Lone: J: t_a,
- 10 (): (·hnhh ·hnhh)
- 11 (1.0)
- 12 Hanne: Altså nu er det så'n a' vi hør'på hva' hva'=
- 13 Hanne: =så'n noget ville° tkohste? °i[kk' foss'°]
- 14 Lone: [(i)J a ?]
- 15 (.)
- 16 (): °·hnh (hh)°
- 17 (0.5)
- 18 Lone: Altså det- (0.8) Jeg ved det ikk' tli:ge
- 19 Lone: me' prisen. vel,

Dette er det første, der er på båndet i DKKv-samtalen. Så vidt jeg kan skønne, er dette indledningen på Lone og Hannes snak om vinduer. Som nævnt ovenfor (i omtalen af eks. (6)) drejer det sig om, at Lone(s mand) kender én, som kan skaffe billige vinduer, og Hanne er ved at spørge sig for om muligheden for, at hun kan bruge denne kontakt til selv at få nogle billige vinduer. Hun indleder med et lidt forsigtigt formuleret spørgsmål i linje 1-4. Dette svarer Lone *nej* til, men hendes *nej* er åbenbart ikke helt nok for Hanne, for hun spørger videre i linje 7. Jeg forstår spørgsmålet som byggende på det forudgående, sådan at det kan parafraseres *betyder dette at jeg godt må sige det?*. Hertil svarer Lone *J: t_a*, (linje 9). Så er der en lille pause, og så vender Hanne (linje 12-13) tilbage til det, der øjensynlig er hendes hovedærinde, at få klargjort de nøjagtige betingelser for, at hun kan udnyt-

te den billige "vindues-kontakt".

For en umiddelbar betragtning er der i linje 7-9 tale om en opklarende sidesekvens med en struktur, som ligner den, vi så ovenfor i analysen af eks. (6) og (7): linje 7 lægger op til en opklaring som kommer i linje 9, hvorefter deltagerne vender tilbage til hovedaktiviteten.

Men i det omfang der er tale om en sidesekvens her, er den af en anden type, og *ja* har en anden type sekventiel implikativitet^o, end det var tilfældet i de andre eksempler på sidesekvenser: Der var der tale om, at sidesekvensen var en opklaringsaktivitet, der lige skulle overstås (og som der evt. kunne kvitteres for), inden deltagerne vendte tilbage til det "egentlige". Og *ja* blev som nævnt placeret umiddelbart efter det opklarende spørgsmål.

Forskellen på disse andre tilfælde og dette er, at *ja* her er tøvende, at denne tøven er udtryk for et muligt dispræfereret^o svar, og at dette får betydning for det videre forløb.

Argumentationen for dette henter jeg tre steder, 1. i selve *ja*-sekvensen, 2. i den forudgående sekvens, og 3. i det efterfølgende forløb:

1. *ja* i linje 9 kommer først efter en pause på 0.6 sekunder. Dette er sent, sammenlignet med den placering vi så i sidesekvenserne ovenfor. Jeg er i tvivl, om man kan karakterisere selve udtalen af *ja*'et som tøvende, der er en smule forlængelse af den indledende lyd, og vokalen udtales i højt toneleje, men der er ikke tale om nogen tydelig dræven eller *øh*'er og den slags, som ellers synes at være typisk for tøvende udtale.

2. I den *nej*-sekvens, der går forud (linje 1-6), er det tøvende og usikre mere udtalt. For det første er spørgsmålet formuleret tøvende, med forlængelser og omformuleringer. For det andet er *nej* tydeligt markeret som værende prøvende (forsøgsmarkeret^o, se ovenfor). Når man så ser på *ja*-sekvensen, er det slående, at den nærmest er en kopi af *nej*-sekvensen i sit formelle forløb: pausen før svaret (hhv. *nej* og *ja*) har samme længde, og markeringen af svaret bruger samme midler (forlængelse + højt toneleje), omend de er mindre kraftige i

ja-sekvensen end i *nej*-sekvensen.

Det, at sekvenserne ligner hinanden, men at den anden er svagere i sit udtryk end den første, kan have betydning. Man kan nemlig se *ja*-sekvensen som en slags *nummer-to aktivitet* ("a second", Sacks 1992: 249-59, 261-63), som er kendetegnet ved, at den "låner" træk fra den forudgående "nummer-ét", således at den kan være det samme som denne, rent sekventielt, men den behøver mindre eksplicit markering.

3. Forløbet efter *ja*-sekvensen bekræfter, at *ja* ikke er blevet fortolket som et endeligt svar på spørgsmålet. I Hannes fortsættelse (linje 12-13) ser man igen en art forsøgsmarkering^o (↑*kohste* i linje 13), som jeg mener har til formål at elicitere yderligere be- eller afkræftelse af den procedure, Hanne vil følge i kontakten med "vinduesmanden". Forsøgsmarkeringen får sit genkendelses-*ja* i linje 14, og herefter kommer Lone så med den modificering eller de forbehold (i linje 18-19), som jeg mener, at allerede *J*: ↑*a*, i linje 9 projicerede.

Det korte af det lange er, at et sådant tøvende *ja* øjensynlig slet ikke fungerer som et prototypisk *ja* (altså giver et bekræftende svar). Tværtimod, synes det at projicere et svar, som er mindre end bekræftende eller måske ligefrem benægtende.

2.4.2 Tøvende *ja* i vurderingssekvenser

I næste eksempel kommer *ja* som respons på en tur, der ikke er et spørgsmål, men som alligevel har konditionel relevans^o:

(12) [DK1/2: 27]

- 1 Pia: De:r nok o' ta' °fhat på°
- 2 (Carl): °·h[(a)h,°]
- 3 Emil: [-m]*:,
- 4 (2.2)
- 5 * Emil: *A:m' det jo bare ↑fedt o' gå o' indrette
- 6 Emil: så'n noget,=
- 7 →Pia: =·thhh °J*:a,hh°=
- 8 Carl: =Hvis man [har t i : d ,]
- 9 Pia: [°(ng Hvis man)°]lige får lidt=
- 10 Pia: =[hjælp] t i' d e t,]
- 11 Emil: [m:(mh),[]

- 12 Carl: [°(man har) t_{id}] ja,°
 13 Emil: *a[: ,]
 14 Pia: [Det de]:r [knokkel] noget, [°alts[å°
 15 Carl: [°·hah,°] [°·hh [h°
 16 Emil: [°-*:a:,°

Vi kommer ind på et sted, hvor Pia lige har fortalt om alle de ting, der skal ordnes i hendes nye lejlighed. Samtalen er ved at gå lidt i stå her, hvilket man bl.a. kan se af Pias forsøg på konklusion i linje 1, der udtalles svagt og "fadende", og som følges af nogle svage modtagesignaler° (linje 2, 3) og en lang pause.

I linje 5 forsøger Emil sig så med en positiv vurdering af den situation, Pia står i. Det vurderede præsenteres her som noget, deltagerne allesammen har mulighed for at vurdere, og dermed lægger det op til enighed som den præfererede° respons (Pomerantz 1984). Responsen kommer i form af et *ja* i linje 7. Men dette *ja* er tøvende: det kommer efter en ingressiv dental fulgt af tydelig hørbar indånding. Der er ikke tale om et helt klart tilfælde af en "misbilligende lyd", men lyden minder om den, man indimellem kan høre før et *Arh la nu vær'!* el.lign. (ikke repræsenteret i data). Udtalen af selve *ja* har lav volumen, er knirkende, en smule forlænget i starten og med tydelig udåndings- eller suk-agtig udlyd.

Dette synes igen at være et signal om et dispræfereret° svar. Det signalerer altså, at Pia ikke umiddelbart er enig med den vurdering af hendes situation, som Emil tilbød i linje 5-6. Sådan tager Carl det øjensynlig også: han iler til (linje 8) med en modificering af Emils positive vurdering, formuleret som en kollaborativ færdiggørelse° af denne. Dette tager Pia op (linje 9-10) og udvikler videre til en yderligere modificering af Emils positive udsagn i linje 14. Undervejs viser Emil også en accept af disse modificeringer (linje 11, 13 og 16).

2.4.3 Tøvende ja efter hv-spørgsmål

De tøvende *ja*-responser ses også i situationer, hvor man ikke umiddelbart skulle forvente et *ja*. Her er et eksempel, hvor *ja* bruges som respons på et hv-spørgsmål:

(13) [DK2/1:1]

- 1 Anne: Hva' ska' du l[ave i sommerferi]en,
 2 Berit: [°små grupper°]
 3 Anne: Hh[khh hhh]
 4 Dorte: [Nå det' me]get aktuelt spørsmål
 5 (0.6)
 6 Anne: Ja: de:t ' aktuelt [for os,]
 7 Dorte: [°s'fø'lig,°]
 8 (.)
 9 Dorte: For jer to,
 10 (0.9)
 11 Anne: I †sommerferien °ell' '*a'°,
 12 Dorte: †Mm?
 13 (0.7)
 14 *Dorte: -a' ska' I lave,
 15 (0.5)
 16 →Anne: J:a: eh,
 17 (0.6)
 18 →Anne: Ja Lige nu de::r,=
 19 Dorte: =Ikk' en skid,=
 20 (Anne): =hh[hh hhh]=
 21 Dorte: [hnfh hnh]
 22 Anne: =·hh[h
 23 Dorte: [°Måsk[e,°
 24 Anne: [Jo je' ska' ti' †Spanien, ...

I linje 15 kommer der et tøvende *ja* som svar på et opfølgende hv-spørgsmål (*Hvad skal I lave* i linje 14), som her fungerer som nyhedsforespørgsel° i en emneintroduktion. Som i eks. (12) ovenfor følges svarerens tøvende *ja* af et forsøg på fra modtagerens side at formulere "B-begivenheden" (i linje 19, 21 og 23). Og som i eksempel (12) viser dette forsøg, at modtageren har forstået det tøvende *ja* som en indikator for, at spørgsmålet ikke kunne besvares på præfereret° vis, men behøvede en modifikation.

2.4.5 Opsummering om tøvende *ja*

Den grundlæggende struktur for forløbet ved et tøvende *ja* kan skematiseres på følgende måde:

SKEMA 5: Tøvende *ja*

A: *Elicitering af bekræftelse/Spørgsmål*
 (*evt. pause*)
 B: *Tøvende ja*
 (*evt. pause*)
 (B: *evt. yderligere modificering*)
 A/C: *Modificering*

Et tøvende *ja* projicerer altså en dispræfereret^o respons. I de eksempler, vi har set her, har dette ført til, at en anden deltager end svarende har påbegyndt en modificering af det, der lå i det oprindelige spørgsmål.

Hvis man sammenligner med fx Pomerantz' (1984) arbejde om dispræfererede responser, så ligner det tøvende *ja* i eksemplerne ovenfor *Well*, *Yeah well*, *Yes except*, eller *Yes but* i hendes eksempler. Alle projicerer de en mulig dispræfereret respons.

Så det er muligt, at det tøvende *ja* i ovenstående eksempler blot er en undergruppe af en mulig kategori af potentielt præbegyndende tøvesignaler, som har det tilfælles, at de kan projicere dispræfereret respons. Følgende eksempel tyder på, at der er andre tøvesignaler, der opfører sig ligesom det tøvende *ja*:

(14) [DK1/2: 24-25]

- 1 *Carl: ·m·hh (M') Ska' det hele males deroppe
- 2 Carl: fra ende ti' anden,
- 3 →Pia: ·mt ·hh Ø:::h!
- 4 (.)
- 5 *Carl: Er der så'n noget [der godt ka' vente lidt]
- 6 Pia: [° *A : : : : j . °]
- 7 Carl: [og så]():]
- 8 Pia: [A:, der BLI'r NOGET der] kommer ti'
- 9 Pia: og vente, ...

Her stiller Carl Pia et spørgsmål, og Pia indleder sit svar med et ·mt ·hh Ø:::h!. Dette følges af en modificeret udgave af spørgsmålet, som så at sige inkorporerer den ikke-udtalte negative respons på det før-

ste spørgsmål. Det er altså tydeligt, at Carl opfatter tøvesignalet som en projicering af et dispræfereret svar, på samme måde som det var tilfældet efter tøvende *ja* i eksemplerne ovenfor.

2.5 Forstærket *ja* og andre emfatiske bekræftelser

Efter ytringer der kan fortolkes som anmodninger om bekræftelse, ser man indimellem ret emfatiske bekræftelser, enten *ja* kombineret med en kort bekræftende ytring, eller også et emfatisk udtalt *ja* eller andet bekræftende ord alene. Her er et par eksempler:

(15) [DKMa: 27]

- 1 Adam: (Nåja) det v'r der hvor (du v'r) oppe=
- 2 Adam: =[ve' mig] for o' hør' om je' vill'='
- 3 (Jan): [hm:]
- 4 Adam: =[vær' tme]d, J[a,]
- 5 →Lars: [↑Ja!] [Nem]llig,

(16) [DKMa: 57]

- 1 Lars: =når du si'r "Flemming" og "Gurli". og den
- 2 Lars: trettende så er det noget me:::d hå↓ kå↓ og
- 3 Lars: "ve: ef pe es o↓"
- 4 →Jan: Ja, Nem[lig]
- 5 Lars: [når man] (se det så)...

(17) [DK1/2: 13]

- 1 Carl: og så k' man oss' få nogen krystallysekroner
- 2 Carl: (du) tænker (du) på,
- 3 →Emil: Nemlig,

I eks. (15) og (16) har vi *ja nemlig* mere eller mindre emfatisk udtalt, og i (17) har vi et *Nemlig* alene. Jeg har ikke flere klare eksempler på dette, så der er ikke det store grundlag for analyser. Men i alle disse tre eksempler kommer denne respons efter ytringer, der opsummerer eller infererer ud fra det, svareren lige har sagt: *Nåja det var der hvor (du var) oppe ved mig* (15) eller *når du siger... så er det ...* (16).

Som en "A-ytring om en B-begivenhed" eliciterer dette en bekræftelse, men det er muligt, at A-ytringens karakter af at være en inferens, en slutning på basis af hvad B har sagt, gør det relevant for deltagerne at understrege bekræftelsen. Formatet kan skematisk stilles såle-

des op:

SKEMA 6: Emfatisk bekræftelse

A: Drager slutning om hvad B mener og anmoder dermed om bekræftelse

B: Emfatisk bekræftelse

2.6 *ja* efter udfordringer og krav om forklaring

I det næste eksempel føjes der også noget til *ja*, og dette synes at gøre det stærkere eller mere fremtrædende:

(18) [DKMa: 40]

- 1 Lars: Nej vi ku' ikk' få o' vide hva' de ville
- 2 Lars: h:a'
- 3 Jan: ·hnhhe[:j
- 4 Hans: [°·hnej°
- 5 (): °khrh khrh° [kkrhh.]
- 6 Lars: [Je' synes d]et v'r træls,
- 7 (0.4)
- 8 Jan: ja,
- 9 Adam: °J*e' e' f*and'-° Je' e' fand'me spændt på
- 10 Adam: det der medarbejde::r
- 11 *Lars: †Er du det,
- 12 →Adam: Ja, Det er je',
- 13 (0.3)
- 14 Adam: khmh, Ahm'n oss' fordi i en ell' anden ·hhh
- 15 Je' syns' i bund og grund det skidegodt,

Umiddelbart ligner dette eksempel et *ja* brugt som svar på et topikaliserende spørgsmål. Spørgsmålet i linje 11 er af samme type, dvs. det er ét, som anmoder om bekræftelse af noget som er sagt, og som ved de andre eksempler på *ja* efter topikaliserende spørgsmål følges dette også af mere emnesnak.

2.6.1 Formel sammenhæng mellem elicitering og styrken af *ja*?

Alligevel virker dette eksempel lidt anderledes end de andre. Jeg vil først se på den mere formelle side af sagen, dvs. på hvad den konkrete formulering, og måden ytringerne udtales på, kan vise os. Her kan man bemærke, at både det topikaliserende spørgsmål og *ja*-svaret er kraftigere i eks. (18) end fx i (4) ovenfor.

Hvis man sammenligner spørgsmål-svar sekvenserne i tre eksempler, (18), (4) med et af de andre fra min samling af *ja* efter topikalisering af spørgsmål, ser man en interessant overensstemmelse i prosodisk styrke mellem spørgsmål og *ja*-svar:

(4b) [DK1/2: 13] (udsnit af eks. (4))

- 6 * Emil: Har I det,
 7 → Carl: Ja.
 8 (.)
 9 Carl: Ø:::hm. [tilbage til fortælling/forslag...]

(19) [DK1/"fjernsyn": 2]

- 1 Carl: Har I det,
 2 → Pia: °øh° Ja der thjemme?
 3 Pia: Jaja [tilbage til fortælling...]

(18a) [DKMa:40] (udsnit af eks. (18))

- 11 *Lars: ↑Er du det,
 12 →Adam: Ja, Det er je',
 13 (0.3)
 14 Adam: khmh, Ahm [tilbage til redegørelse...]

I spørgsmålet ser vi en flytning af betoningen fra en neutral betoning på spørgsmålets syntaktiske komplement i eks. (4b): *Har I det*, over et betonet verbum i eks. (19): *Har I det*, som kan virke lettere kontrasterende, til en mere markeret betoning på både verbum og komplement i eks. (18): *↑Er du det*, . Og der er tilsvarende forskelle i *ja*-responsens udførlighed.

Dette kunne i sig selv pege på en mulig sammenhæng mellem en eliciterings rent formelle styrke, og styrken eller udførligheden i responsen. Man kunne fx forestille sig, at en svagt udtalt eller kortfattet elicitering kaldte på en tilsvarende svag eller kortfattet respons.

Jeg har kigget min eksempelsamling igennem for at se, om der er en sådan kvantitativ eller formel sammenhæng. Det synes der at være på den måde, at der ikke er nogen eksempler på, at svage eliciteringer følges af stærke responser, mens der findes eksempler på det modsatte (at relativt stærke eliciteringer følges af svage responsmarkører, se fx eks. (5), (7) og (8)).

2.6.2 Sekventielle begrundelser for styrken af *ja*

En anden måde at finde en forklaring på disse ligheder og forskelle på er at se nærmere på, hvilke handlinger deltagerne synes at udføre med deres eliciteringer og responser i de forskellige tilfælde.

Her synes der rent intuitivt at være den forskel, at spørgsmålene i eks. (4b) og (19) blot anmoder svareren om at fortsætte sin snak om emnet, mens der i (18) ligger en form for udfordring eller krav om forklaring. Dette kan underbygges med, at der i fortsættelsen gives en forklaring, markeret med et *fordi* (eks. 18, linje 14), hvor der i eks. (4b) og (19) blot fortsættes med yderligere oplysninger om emnet.

Min idé er, at der i eks. (18) er tale om et format, som skematisk kan fremstilles sådan her:

SKEMA 7: *ja* i udfordrende sekvenser:

A: *Synspunkt/vurdering*

B: *Udfordrende spørgsmål=krav om forklaring*

A: *Stærkt ja + forklaring/forsvar*

Yderligere argumentation for dette er, at man faktisk før og efter spørgsmål-svar-sekvensen finder tegn på en vis modsætning: Adam udtrykker sig i linje 9-10 og igen i linje 15 delvist positivt over for mulighederne i det, han kalder *medarbejde::r*. Det er det samme, som det Lars udtrykker sig meget direkte negativt om i linje 1-2 (og før eksemplet starter), og som han kalder *med-udv-ø:h medarbejderudviklingssamtaler* (umiddelbart før det citerede eksempel). På det tidspunkt, hvor Lars stiller sit topikaliserende/udfordrende spørgsmål, er der altså antydning af en uenighed eller i hvert fald en forskel i vurderingen.

Det, der sker efter denne sekvens, kan antyde, at Lars' udfordring får en vis indflydelse på den retning, Adams vurdering tager. Han bevæger sig i det følgende fra *i bund og grund skidegodt* (linje 15) til en gennemført skepsis over for disse samtaler.

Her er yderligere et par eksempler på, at et spørgsmål kan være en udfordring eller krav om forklaring, og hvor et *ja* i sin placering og udformning synes at være afgørende for, hvor sekvensen herefter bevæger sig hen:

(20) [DKMa: 48]

- 1 Adam: Er han- er hun forlænget så lang=
 2 Adam: =[tid e]ndnu?=
 3 Hans: [Ja,]
 4 Lars: =°Ja:[↓j(a)°]
 5 Hans: [(Ø)] forlænget ti' første september
 6 (0.5)
 7 * Jan: †Kommer han,
 8 (0.4)
 9 →Hans: Ja?
 10 (0.7)
 11* Lars: ER DET †AF°klaret°
 12 Hans: M:::m:, Det går (vi) da ud fra↓. Altså Nej
 13 Hans: de:t jo ikk' thundrede procent=
 14 Hans: =m[:'m] De:t det så'n Det det ...
 15 Lars: [Nå:.]

I eks. (20) snakker deltagerne om en leder, "Bents", tilbagevenden til deres arbejdsplads, og om en der har været i hans sted, "Bente", mens han har været borte. Det er Hans, der svarer, det er øjensynlig ham, der har "Bente" og "Bent" som ledere eller i hvert fald véd mest om dem.

Når Jan i linje 7 spørger †Kommer han,, kan det være et rent opklarende spørgsmål, som så bliver afklaret af *ja* i linje 9. Men jeg mener, at der kan argumenteres for, at disse to ytringer gør noget andet og mere.

Argumentationen vil starte bagfra: Fortsættelsen viser, at der var grund til at udfordre det om "Bents" tilbagevenden, som ligger implicit i linje 2 og 4. For Hans er faktisk ikke sikker. Det, han siger i linje 12-13, udtrykker, at hans linje 9 retrospektivt ikke betød *100 procent ja*. Lars' spørgsmål i linje 11, som har eliciteret denne indrømmelse fra Hans, viser, at heller ikke Lars accepterede Hans' *ja* som en endelig afklaring. Dette spørgsmåls karakter af udfordring er tydeligere

end i linje 7: Blot det at stille spørgsmålstegn ved et *ja* er en udfordring, derudover er det kraftigt prosodisk fremhævet.

Og så er vi tilbage til den sekvens, det drejer sig om: Jeg mener, at det allerede i denne sekvens er tydeligt for deltagerne, at der er noget, der mangler at blive forklaret. For det første er spørgsmålet i linje 7 også prosodisk fremhævet, omend det er mindre udtalt end i linje 11: der er en slags emfatisk betoning på *kommer*. For det andet er der en lille pause før *ja*, hvilket står i modsætning til de opklarende og sidesekvens-afsluttende *ja*'er, vi har set ovenfor. For det tredje gør ingen af deltagerne mine til at vende tilbage til anden emnesnak eller tage næste skridt i en (uproblematisk) videreudvikling af dette emne. Svaret hænger i luften så at sige.⁹

Hans kunne have valgt at behandle Jans spørgsmål som et rent topikaliserende spørgsmål. I så fald kunne have han svaret *ja* og have fortsat med at udvikle emnet umiddelbart efter. Eller han kunne have behandlet det som et opklaringsspørgsmål. Her skulle man forvente, at han havde responderet lidt hurtigere, og at han herefter ville have forsøgt at vende tilbage til en hovedaktivitet (det kunne fx være emnet "Bente" frem for det emne, "Bent" som spørgsmålet introducerer).

Som det står nu, anerkender Hans udfordringen og projicerer et for-svar eller en forklaring, uden at han dog har særligt travlt med at få igangsat en sådan. I denne situation er han "selv ude om", at hans *ja* bliver udfordret (i linje 11), hvilket så fører til en tøvende respons, og at han må æde det i sig igen i linje 12-14.

Det næste - og sidste – eksempel, jeg vil give på *ja* som svar på udfordrende eller forklaringskrævende spørgsmål, er lidt langt, først og fremmest for at sammenhængen skal fremgå:

⁹ I dette tilfælde ville en videooptagelse have været en god hjælp. Jeg ville ud fra den analyse, jeg skitserer her, forvente at se en tydelig opmærksomhed rettet mod Hans, og måske nogle "tvivlende miner" oveni. Derimod ville det være dræbende for min analyse, hvis man kunne se, at deltagerne efter Hans' svar i linje 9 kiggede væk eller slappede af.

(21) [DK1/2: 11]

- 1 Pia: ·hh Jamen de:t't' BAre så'n et tkoldt ly:s, Så
 2 Pia ville je' da hellere ha' 'n en s:ød=
 3 Pia: =°lysekronepå en eller anden [måde°]=
 4 (): [·mth]
 5 Emil: =°Aj m'n den d- d:° Den behøver heller ikk'=
 6 Emil: =o' være tændt så tit al'[så de:t't' jo ba']=
 7 Carl: [°mnj*a:j°]
 8 Emil: =det ser enorm godt ud, på så'n 't
 9 Emil: °stuhkloft der°.
 10 (.)
 11 Emil: Det gør det [altså når] d'n [hænger ned.]
 12* Pia: [°(S'du-)°] [Synes du]=
 13* Pia: =det?=
 14→ Emil: =°J*a::..° Det (v) det kommer, Det [ville se]=
 15 Pia: [°()°]
 16 Emil: =rigtig [godt ud] derin]de.=
 17 Pia: [De:t bare (det)]
 18 Pia: =·hh Det bare det der er så thøjt op ikk,=
 19 =og der er så'n stort, oss' de[n de::]r ø:h=
 20 Carl: [°m.°]
 21 Pia: =tkrans me' mågerne ikk', den=
 22 =[er khæmp]estor,=
 23 Emil: [M::,]
 24 Pia: =Så hvis man putter så'n lille snollet,
 25 Pia: (*op) >simp'hen!< Hvis man tfår så'n
 26 Pia: en på den her størrelse ikk',=
 27 Emil: =m:, [så for]svinder den.]
 28 Pia: [·hhh]Så ska' du be]tale to tusind
 29 Pia: tkroner for den.=

Inden denne sekvens starter, har Carl foreslået, at Pia anskaffer sig en "prisme" til sit værelse, og Emil har erklæret sig enig. Vi kommer ind, hvor Pia første gang viser, at hun ikke synes, dette er en god idé. Emil argumenterer for sit synspunkt (linje 5, 6, 8, 9 og 11). Til sidst i denne argumentation udfordrer Pia den ved at sige *synes du det?* (linje 12-13). Hendes udfordring er placeret i overlap, men på et sted hvor det er tydeligt, at Emil er ved at være færdig: Hans *det gør det* i linje 11 er opsummerende og potentielt afslutningsprojicerende.

Emils svar på det udfordrende spørgsmål er placeret umiddelbart efter dette og består i et lidt tøvende *ja* (linje 14). Det tøvende ligger

i den lave volumen, forlængelsen og den knirkende stemme.

Vi har altså at gøre med en blanding af to af de formater, som jeg har forsøgt at skitsere her, udfordringsformatet (skema 7 ovenfor) og tøvende respons-formatet (skema 5). Emil kunne her have valgt at bruge et stærkt *ja* som respons. Hermed kunne han have signaleret, at han ville fastholde sit synspunkt. Når han i stedet vælger at bruge et tøvende *ja*, signalerer han, at han vil modificere sit standpunkt. Set i dette lys bliver hans argument i linje 14-16, *det ville se rigtig godt ud derinde*, kun en spagfærdig indvending, inden hans endelig overgivelse i linje 23 og 27.

2.6.3 Opsummering om *ja* efter udfordringer osv.

Der findes eliciterende ytringer af den type, der giver mulighed for et *ja*-svar, som kan karakteriseres som krav om nærmere forklaring eller udfordring. En sådan karakteristik bygger på sekventielle resurser (at man i sekvensen kan finde noget udfordrings- eller forklarings-værdigt og evt. også, at man kan finde tegn på, at deltagerne forholder sig forskelligt til noget sådant), på prosodiske resurser (emfatisk betoning først og fremmest) og/eller på semantiske resurser (et spørgsmål kan dreje sig eksplicit om svarerens synspunkt eller forklaring).

Udfordrende spørgsmål synes at have følgende responser som de konditionelt relevante^o: (a) et forsvar eller forklaring der fastholder udgangspunktet, (b) en modificering eller indrømmelse, og evt. (c) en øjeblikkelig opgivelse af udgangspunktet (men dette findes der ikke eksempler på i data).

Responsen *ja* kan projicere både (a)- og (b)-forløbet, men her synes det afgørende at være, hvordan *ja* bliver udtalt, og hvad det evt. bliver kombineret med: et klart, tydeligt og evt. prosodisk fremhævet *ja*, evt. kombineret med yderligere bekræftelse (fx *det er det*), vil projicere et forsvarende/forklarende videre forløb. Mens et mere tøvende *ja* vil projicere et (b)-forløb.

2.7 *ja* efter andre første par-dele

De steder i data, hvor *ja* tydeligvis er respons på en direkte elicitering, der ikke er et spørgsmål, finder jeg efter tilbud, opfordringer og

forslag.

Her er et par eksempler:

(22) [DK1/1: 1]

- 1 * Carl: Ska' v' ha' li' ka[ffe] °før]st.°
- 2 Emil: [(m)m.)]
- 3 Pia: [()]
- 4 → Emil: [ja det må vi] hellere,=
- 5 (Ca/Em) =m- mkhMm:.=
- 6 (Emil): =(m' s[mør ti'- a] tunge**l**båndet.
- 7 [((klukken, kaffeophældning))

Eks. (22) viser, at *ja* kan bruges som respons på noget, der fungerer som et forslag, en opfordring eller tilbud. Den eliciterende ytring (linje 1) har interrogativ syntaks og er, vil jeg tro, en temmelig konventionel måde at igangsætte den handling, der kan skaffe deltagerne kaffe i deres kopper. Og det virker, for man kan høre kaffeophældning kort tid efter (linje 7).

Det mener jeg heller ikke, vi kan høre på responsen (linje 4). Den erklærer sig enig i forslaget, med et *ja* plus en slags henvisning til forpligtelse (*det må vi hellere*). Jeg opfatter dette som en måde at distancere sig lidt til *ja* på, hvor det står i modsætning til en mere entusiastisk bekræftende respons. Men denne fornemmelse er ikke noget, jeg har grundlag (dvs. data) til at gå videre med.

Man kan heller ikke her konstatere, om *ja det må vi hellere* projicerer mere, om det fx lægger op til den forklaring på, hvad kaffen kan være godt for, som Emil laver i linje 6 og 10. Denne forklaring kan nemlig også være foranledet af linje 5, *m- mkhMm:* (en slags rømmen). Heller ikke dette kan vi komme så meget videre med, da det ikke kan afgøres, om det er Carl eller Emil, der ytrer dette.

I det næste eksempel er det lidt mere klart, hvem der gør hvad:

(23) [DKKv: 6]

- 1 Lone: Men I ku' spø- >I ku †RInge?< †hja- og- †
- 2 Lone: Fore†spørge hva' han tro:†r. A' forskellen i
- 3 Lone: prisen ville †væ:re?
- 4 →Hanne: Ja‡
- 5 (0.3)
- 6 Lone: Det ku' †ikk' †gøre noget. =
- 7 Hanne: =Ne:j [° †nej, °]
- 8 Lone: [·hh] Du ka' da †godt SIge at je' =
- 9 Lone: =har sagt †a' der var noget mē' at de vist
- 10 Lone: er billigere på den her †tid?
- 11 Hanne: †°Ja‡°

Lone giver i linje 1-3 et forslag til Hanne om, hvordan de (sandsynligvis Hanne og hendes mand) kan gå videre med den førnævnte "vinduessag". Et forslag har typisk en accept som præfereret° anden par-del°. ¹⁰ Og det, at den er præfereret, skulle betyde, at accepten kan komme uden tøven og andre modificeringer. Og det passer jo meget godt med, hvad Hanne gør i linje 4. Men det er muligt, at forslaget lægger op til en mere entusiastisk tilslutning eller måske ligefrem til, at Hanne siger, at det vil hun gøre, for det lader til, at Lone synes, det er nødvendigt at understrege, at dette er uproblematisk, idet hun går videre med en klargøring (linje 6 og igen linje 8-10), som igen synes at elicitere respons.

Det er en oplagt mulighed, at *ja* i en række tilfælde ikke er tilstrækkelig respons. I eks. (22) siger Emil fx ikke kun *ja*, men også noget mere, og i eks. (23), hvor der kun svares *ja*, finder vi efterfølgende modificering og opfølgende eliciteringer af respons.

Data giver ikke mulighed for at gå videre med dette, først og fremmest fordi der ikke er så mange ytringspar/nærhedspar° ("adjacency pairs", Schegloff & Sacks 1973) af andre typer end spørgsmål-svar repræsenteret. Ovennævnte eksempler peger på, at der muligvis findes et princip om, at visse typer første par-dele° ("first pair parts", Schegloff & Sacks 1973) eliciterer en respons, som er mindst lige så

¹⁰ med "typisk" mener jeg, at dette er tilfældet i de - engelske - data der er blevet undersøgt, fx Levinson (1983).

kraftig som første par-delen. I disse tilfælde kan *ja* være for svag en respons, og i så fald vil *ja* projicere yderligere behandling af det emne, som første par-delen introducerer.

2.8 Et *ja* som ikke bekræfter

Vi har set tilfælde, hvor *ja* ikke kan fungere som tilstrækkeligt svar alene. Her til sidst skal vi se et eksempel, hvor *ja* kommer efter noget, der ligner et spørgsmål, men hvor *ja* nærmest fungerer som modtagessignal^o og specifikt ikke som egentlig bekræftelse. Hermed er det også med til at gøre den spørgsmålslignende ytring til noget andet end et spørgsmål.

De bedste eksempler på dette findes, hvor *ja* følger ytringer som provisorisk kan karakteriseres som "retoriske spørgsmål". Dem er der nogle stykker af i DKMa-samtalen. Jeg vil her nøjes med at vise ét eksempel:

(24) [DKMa: 41-42]

- 1 Adam: Men de:t oss' de:r. La' os nu bare sige at
- 2 Adam: når je' går til min: ø:::h (.)
- 3 Adam: >afdelingsleder< °o' ska' ti' (me-)°
- 4 Adam: medarbejder ø:::h samtale, () så siger j'
- 5 Adam: jam' je' ku' skidegodt >tænke mig o'< bli'e
- 6 Adam: sagsbehandler (ovre i) "logistik"°enhed°.
- 7 Lars: -a:,
- 8 Adam: De:t li:ge præcis det je' vil ikk',
- 9 (.)
- 10 Lars: [ja:,]
- 11 (): [Ja,]
- 12 * Adam: ·hhh Jam': (.) -Er der midler?
- 13 (.)
- 14 * Adam: Er de::r, Vi' de bakk' op, Ell[er hv]ad:]
- 15 (Lars): [m: []]
- 16 → (): [ja.]
- 17 (0.5)
- 18 Adam: ·hh Al'så je- ...

Min første observation er, at *ja* i linje 16 ikke fungerer som svar på "spørgsmålet" i linje 14: Responsen i linje 16 er ikke et *ja* til *vil de bakke op*, (og det er (Lars)' m: iøvrigt heller ikke). Som yderligere obser-

vation kan jeg tilføje, at der ikke er noget specielt "ikke-spørgende" ved prosodi eller syntaks.

Selvom jeg mener, at jeg helt intuitivt har ret i, at der er tale om et "retorisk spørgsmål", og at *ja* ikke fungerer som et svar (for deltagerne), mener jeg, det er vigtigt at vise, hvordan deltagerne kan komme frem til en sådan opfattelse.

En af de ting, der gør, at deltagerne efter min mening utvetydigt må høre linje 12 og 14 som en slags pointer og ikke som spørgsmål, er, at der i linje 1 foregår en indramning af det følgende, som projicerer en pointe eller lignende. Når Adam siger: *Men de:t oss' de:r. La' os nu bare sige at*, så projicerer han efter min mening en sammensat turopbygningsenhed^o ("complex TCU", Lerner 1991; Ford & Thompson 1996), som løst karakteriseret skal indeholde en forudsætning, eller en betingelse plus en pointe eller en konklusion. Tilsammen mener jeg, at alt dette annoncerer, at der først skal komme noget, som kan ses som noget vi *bare sige[r]*, og dette skal lede frem til noget, som kan ses som værende parallelt med (*oss'*) det forudgående. En sådan annoncering er som før sagt ikke ensbetydende med, at taleren har reserveret sig ret til at gennemføre hele dette projekt uden at blive forstyrret, men annonceringen er en mulig dagsorden, som deltagerne må forholde sig til.

Det første, der sker inde i indramningen, er, at der laves endnu en indramning, ved at der indledes en *når...*, *så*-struktur. Den projicerede *så*-del kommer i linje 5, *så siger jeg*. Det, som *siger* projicerer, kan være afsluttet i linje 6. Her kommer et *ja* fra Lars (linje 7). Dette forstår jeg som en fortsættelsesaccept^o og det, som der accepteres fortsættelse af, er den sammensatte turopbygningsenhed, som blev projiceret i linje 1.

Linje 8 kvalificerer ikke som konklusion og dermed afslutning på den projicerede enhed, hvilket bl.a. kan ses af, at den følges af fortsættelsesaccept fra flere deltagere (linje 10 og 11). Når så Adam i linje 12-14 siger *·hhh Jam': (.) -Er der ↑midler?*, laver han noget, der kan være den projicerede pointe: Den sammensatte turopbygningsenhedsstruktur kunne herudfra opsummeres således:

lad os sige
når .. så siger jeg
jeg ku tænke mig
det er det jeg vil
 □ *jamen er der midler....*

Hver af de interrogativt formulerede sætninger er nu bud på en pointe, og hele argumentationen kunne afsluttes her. Men det er modtagerne ikke indstillet på: De responderer slet ikke på det første bud (det i linje 12). Linje 14 kan så ses som endnu et forsøg på elicitere respons. Set i dette lys bliver (Lars)' og den uidentificerede deltagers responser i linje 15 og 16 meget svage i forhold til oplægget. De er stadig kun fortsættelsesacceptmarkører, hvilket bl.a. kan ses af, at Adam fortsætter sit forsøg på at lave en afslutning, som de andre deltagere kan deltage i, og at han i denne fortsættelse må gribe til så drastiske midler som ligefrem at spørge Lars, om han kan huske:

(25) [DKMa: 42] (fortsættelse fra eks. (24))

1	Adam:	De:t' l _i dt den t _d e:r. Ka' du i _k k' h _u ske den
2	Adam:	undersøgelse vi l _a vede me'::: me'::: s:m _i l og=
3	Adam:	=s[<u>u</u> ndh]ed
4	Lars:	[jo↑:ɜ]
5	Lars:	Jo: jo.
6		(0.8)
7	Adam:	den ble' jo a _l drig br _u gt ti' en s _k id.
8	Jan:	M[en altså](i hovedsagen) ka' man]
9	Hans:	[Ka' man så i _k k'] ()]

2.8.1 Opsummering om ja som ikke bekræfter

I denne sekvens kom *ja* efter noget, der lignede spørgsmål, men som viste sig at være led i projiceret ikke-afsluttet argumentation. I denne sammenhæng fungerede *ja* som fortsættelses-accept-markør°. Det bidrog til den projicerede aktivitet ved at vise, at modtageren var villig til at forblive modtager og høre en bid til af argumentationen. Jeg opridsede nogle mulige aktivitetsprojiceringer, som kunne være dem en sådan fortsættelsesaccept forholdt sig til og samtidig var med til at sikre realiseret.

Jeg har hermed taget hul på den af *ja*'s funktioner, som jeg i indledningen kaldte modtagesignal°. I det følgende vil jeg give endnu et par eksempler på, at *ja* kan markere modtagelse, accept og lign.

2.9 *ja* som modtagesignal og præ-skiftemarkør

Til sidst her i afsnittet om *ja* vil jeg give nogle eksempler på, hvordan *ja* bruges, når det ikke er eliciteret. Også her finder man, som tallene i indledningen til denne artikel antydede, *ja* både som selvstændig minimal ytring og som præbegyndelse.

Her er et eksempel, der kan illustrere disse to anvendelser af *ja*:

(26) [DK2/1: 6]

- 1 Dorte: Og så †bagef°ter°?=De har bare ikk' en skid
- 2 Dorte: og †bruge dem ti',
- 3 →Berit: [Ja:, Det oss' no]ge' me' de havde bygg'=
- 4 →Anne: [°(Mja:,)°]
- 5 Berit: =en hel masse †ve:je og s' no:get som de,h
- 6 (0.2)
- 7 →Dorte: †Ja ja,=
- 8 Berit: =som de >Egentlig ikk' RIgtig fik<=
- 9 Berit: =†brhug fo[hr †bag°efter°,]=
- 10 Dorte: [·hhhhhh]

I linje 3 siger Berit *ja*, hvorefter hun straks påbegynder en tur. Her er *ja* altså præbegyndende og står som sådan i modsætning til responserne i linje 4 og 7, som synes kun at udtrykke accept, forståelse og modtagelse.

Jefferson har i to undersøgelser af modtagerstatus ("recipency", 1983, 1993) foreslået, at der i engelske og amerikanske data findes visse regelmæssigheder med hensyn til, hvornår minimale ytringer bruges som modtagesignal° og altså udtrykker deltagelse, accept og modtagelse af talerens ytringer, og hvornår de antyder ændringer i status fra modtager til taler, hvor de minimale ytringer kan blive til det, som hun kalder "Pre-shift Tokens" (præ-skiftesignaler, 1993).

Hun noterer, at modtagesignalets form og udtale kan variere syste-

matisk efter, om det bruges som modtagesignal eller præskiftesignal. Hun finder en tendens til, at et "fladt" *Yah* oftere bruges som præskiftesignal end modtagesignaler med en "op-ned" intonationskontur, som fx *Ya:h* (1993), og at der hos nogle deltagere findes en systematisk skelnen mellem *Yeah* (eller *Yes*) på den ene side og *Mm hm* (eller *Mm*) på den anden, hvor den sidste udtrykker passiv modtagerstatus, men den førstnævnte bruges ved overgang fra modtager- til talerstatus (1983: 10).

Den samme skelnen mellem de minimale ytringer *mm* (svarende til Jeffersons *Mm hm* og *Mm*) og *ja* (svarende til *Yeah, Yah, Yes*) antydes af den kvantitative opgørelse af *mm* og *ja* som hhv. selvstændige enkeltstående minimale ytringer og præbegyndelser, som jeg foretog i forbindelse med forarbejdet til dette studie. Jeg optalte i mine data, hvor mange *ja*'er og *mm*'er der fandtes, og hvor mange af disse der var hhv. enkeltstående og præbegyndende. Resultatet for *ja* var ca. 2/3 enkeltstående (278 ud af 425 tilfælde eller 65,4%), og for *mm* var hele 9/10 enkeltstående (143 ud af 157 tilfælde, eller 91,1%).

Jeg har gennemgået data for at undersøge, om der findes systematiske forskelle med hensyn til anvendelsen af forskellige minimale ytringer og tendensen til, at en modtager går fra modtagerstatus til talerstatus.

Der synes at være nogle regelmæssigheder. Således findes som nævnt *ja* (og *nej*) udtalt på indånding ikke som præskiftesignaler, men kun som modtagesignaler. Deltagerne synes også at vise modtagerstatus ved hjælp af to forskellige udtaler af *ja*: enten ved prosodisk meget svage versioner eller ved prosodisk elaborerede, ofte på den måde at deres intonationskonturer i et eller andet omfang følger eller kopierer den ytring, som modtagesignalet responderer på (dette svarer til Jeffersons "recipient assessments", 1993).

Analyserne af disse potentielle regelmæssigheder er imidlertid ikke afsluttet endnu, bl.a. fordi det er svært at få hold på de relevante prosodiske parametre.

Hvad *mm* angår, findes det også kun i meget få tilfælde som præskiftesignal, hvilket tyder på, at deltagerne i mine data laver en dis-

tinktion, som minder om den, Jefferson har observeret. Undersøgelsen af dette er heller ikke afsluttet, og jeg har ikke opgjort tendensen fordelt på enkelte deltagere, således som Jefferson gjorde. Men jeg har fundet enkelte sekvenser, hvor denne skelnen kan observeres. Og jeg vil afslutningsvis give et eksempel på dette:

(27) [DK1/1: 7-8]

- 1 Carl: Jam'n det v' faktisk fordi:: Det var den
 2 Carl: aften hvor I sagde opz=
 3 * Pia: =M:m,
 4 Carl: Og så s:atte vi os bare ind på lværelset, så
 5 Carl: snakkede vi lidt °l*oss'l° Om detz og så=
 6 Carl: =lige [pluds'l' så] gled det over i d' der=
 7 * Pia: [mfm,]
 8 Carl: =Jehovas lvidn[er fordi] at °(hun var)°,=
 9 * Pia: [mfm.]
 10 Carl: =Hun var dø:d ikk', °Op [på syge]huset°=
 11→ (Pia): [Ja,]
 12 Pia: =Det sagde "(Lene)".

Pia bruger her forskellige versioner af *mm* som fortsættelsesaccept i linje 3, 7 og 9. I linje 11 skifter hun til *Ja*, og umiddelbart efter tager hun ordet.¹¹

3. Opsummering om *ja*

Det lille ord *ja* bruges hyppigt i de danske samtaler. Dets funktion kan synes relativt uinteressant fra et snævert semantisk eller grammatisk synspunkt: Dets betydningsfelt er tæt bundet til den kontekst, det optræder i: det bekræfter eller udtrykker positiv polaritet i forhold til det, som det responderer på. Og det står normalt uden for grammatiske dependenser, som dem vi kender fra sætninger og gruppesyntagmer.

Alligevel - eller måske netop derfor - har dette ord en vigtig funktion i turtagningen og derfor også i turtagningsgrammatikken: det bruges til at angive deltagernes opfattelse af, hvad sekvenser fungerer som,

¹¹ I parentes bemærket udviser disse *mm*'er netop nogle af de prosodiske træk, der "kopierer" de ytringer de responderer på: I linje 2 går tonelejet op til sidst, og det samme sker med den sidste del af *M:m*, i linje 3. Noget lidt tilsvarende sker i linje 5-6 og 7, mens det modsatte (at tonelejet går ned) kan observeres i linje 8 og 9.

og kan i nogle sekventielle sammenhænge projicere et bestemt videre forløb frem for et andet.

Jeg har gennemgået, hvordan *ja* fungerer, når det forekommer efter ytringer, der kan være første par-dele° i ytringspar/nærhedspar°. Denne gennemgang viste, at *ja* fungerede forskelligt, alt efter om deltagerne opfattede sekvenserne som emneintroducerende, lokalt opklarende, problematiske m.m., og at forskellige versioner og placeringer af *ja* deltog i den refleksive° definition af, hvad disse sekvenser drejer sig om.

Hvad angår *ja*'s funktion som modtagesignal og i forhold til andre modtagesignaler, fik jeg kun antydning nogle sammenhænge. Disse skal undersøges grundigere og skal evt. relateres til forskelle mellem deltagere.

Undersøgelsen af *ja* og andre minimale ytringer handler bl.a. om den løbende forhandling om modtager- og talerstatus. Denne forhandling foregår i høj grad visuelt også (se fx Goodwin 1981, 1986; Steensig 2001: 198-206). Hele dette felt har jeg ikke kunnet komme ind på her, fordi mine data ikke giver adgang til visuelle signaler.

Jeg mener, at en beskrivelse som denne med fordel kan bruges som grundlag for en undersøgelse af videodata. Den antyder en orientering hos deltagerne i forbindelse med *ja*-sekvenser, som man ville kunne finde yderligere tegn på - eller finde tegn der modbeviser - i denne type data.

EFTERORD 2005

Når jeg 8 år efter, at jeg skrev ovenstående artikel, kigger på den, er der nogle ting, som springer i øjnene. For det første er der kommet forskning til i den mellemliggende tid, som ville give gode input, hvis man skulle forsøge at undersøge *ja* efter ja/nej-spørgsmål i dag. For det andet er der aspekter i artiklen, som jeg i bagklogskabens blege lys synes er problematiske, eller i hvert fald i dag ville gøre anderledes. Endelig er der også aspekter i artiklen, der peger fremad, ellers ville jeg ikke have publiceret den.

Jeg vil her kort opridse mine tanker om disse forhold, som inspiration til folk der gerne vil arbejde videre med nogle af de forhold, der tages op i artiklen, og som opfordring til diskussion af analysemetoder inden for konversationsanalysen og den interaktionelle lingvistik.

Nogle relevante studier fra nyere tid

Heinemann (2003, under udg.) studerer, hvordan diskurspartikler som *ja*, *nej* og *jo* i danske dagligdags telefonsamtaler passer til det, de responderer på. Hun får meget klart vist nogle sammenhænge, som blot antydes i min artikel, som fx hvordan negativ polaritet i en foranledende ytring giver andre betingelser for valg af "svarord" end positiv polaritet. En af de smukke ting ved Heinemanns studie er, at det tager højde for de sekventielle omgivelser og giver gode bud på, hvordan valget af partikel bidrager til skabelsen af sekventiel betydning.

Derudover er der en række studier af diskurspartikler og/eller spørgsmål på andre sprog, som ville være relevante for min artikels emne. Jeg nævner blot nogle af dem her, valgt ud efter hvilke jeg kender og kan se ville være af umiddelbar relevans.

Raymonds (2000) arbejde med "type-conforming" og "type-nonconforming" responser på ja/nej-spørgsmål (amerikansk engelsk interaktion) fokuserer direkte på de relevanser, der skabes af denne type spørgsmål. Hans skelnen mellem de "konformerende" svar (*ja*

eller *nej*) og de "ikke-konformerende" og måske især de analyser, der ligger bag dem, ville kunne bidrage til at gøre det sekventielle aspekt ved ja/nej-spørgsmål stærkere og klarere.

Heritages (2002) studier af, hvad forskellige spørgeformater og indhold i spørgsmål lægger op til, burde helt oplagt indgå i en grundigere undersøgelse af svarene på sådanne spørgsmål.

Sorjonens (1996, 2001) arbejde med responspartikler i finsk interaktion ville også være af umiddelbar relevans. I finsk findes der forskellige ord, der udfører "konformerende" responser på ytringer, der gør "ja" relevant som respons. De to vigtigste er *joo* og *niin*, som begge kan oversættes med *ja*, men som udtrykker forskellige typer accept og stillingtagen. Kort fortalt forholder *niin* sig til, at der kan have været tvivl, og foreslår at denne tvivl nu er ude af verden, mens *joo* blot genbekræfter og foreslår, at den igangværende sekvens kan afsluttes. Selv om der på dansk ikke findes forskellige ord til at udføre disse forskellige opgaver, ville en analyse af, hvordan partiklerne forholder sig til adgang til viden og til udsagns grad af sikkerhed (epistemiske forhold), kombineret med hvad partiklerne foreslår om det videre sekventielle forløb, styrke og uddybe forståelsen af *ja*.

Mere specifikt ville Lindströms (1999) arbejde med det, hun kalder "curled" *ja* i svensk interaktion, være et godt sammenligningsgrundlag for yderligere udforskning af de *ja*'er på dansk, som ikke bekræfter (afsnittet om tøvende *ja* og projicering af dispræfereret respons). Et "curled" *ja* på svensk er normalt forlænget (altså *ja:*), og det har en "krøllet" intonationskontur (ned-opad). Lindström viser, hvordan et sådant *ja* meget klart projicerer uenighed eller anden dispræfereret respons.

Broes (2003) analyse af *Yes No* i engelske telefonsamtaler, hvor dette ses som en måde at springe tilbage i samtalen på ("skip-connecting", jf. Mazeland & Huiskes 2001; Sacks 1992: 349), samtidig med at svaren hævder at forholde sig til det umiddelbart forudgående, burde selvfølgelig indgå i overvejelserne over, hvad *Ja: (0,7) NE:J* gør i eksempel (10) i min artikel.

Endelig er det oplagt, at man skulle se på det store arbejde med at

undersøge responspartikler som *Mm* og *Mm hm*, som fx Gardner (1995) har udført, hvis man ville gå videre med forholdet mellem *ja* og partikler, som kan have mere eller mindre samme funktion. Også Femø Nielsen og Beck Nielsen (2005: 91-106) gennemgang af mulige regelmæssigheder i brugen af forskellige responspartikler i dansk interaktion kunne være et fint grundlag for videre studier af dette.

Problematiske aspekter i artiklen

Hvis jeg skulle lave en undersøgelse af *ja* efter ja/nej-spørgsmål (og andre typer ytringer der eliciterer *ja*) i dag, ville jeg fokusere mere på, hvad første par-delene^o gør relevante og mindre på det turtagningslingvistiske. Dette skyldes to forhold. Det ene handler om, hvordan min egen interesse har udviklet sig, det andet er mere principielt.

Jeg er efterhånden blevet mere interesseret i, hvordan vi udfører handlinger i interaktion, og i hvad disse handlinger betyder for interaktionen og forholdet mellem samtaledeltagerne. Dette betyder, at jeg nok i dag ville gøre mere ud af, hvilke handlinger der udføres i de ytringer, der gør *ja* relevant som respons. Det er i artiklen ofte lidt uklart, hvad der menes med et spørgsmål eller anden type eliciterende handling, og ofte klares bestemmelsen af en første-pardels relevans gennem henvisninger til litteratur (fx om "formulations" eller "A-ytringer om B-begivenheder"), hvor jeg nok i dag ville gøre lidt mere ud af at vise og forstå den eliciterende handling i data.

Dette hænger sammen med det andet og mere principielle aspekt. Jeg er nået til den opfattelse, at et for voldsomt fokus på lingvistiske strukturer kan føre til en "mekanistisk" analyse. Og denne tendens findes i artiklen.

Tendensen kommer i artiklen frem bl.a. gennem de gentagne forsøg på at lave "skemaer" for strukturer efter bestemte former for eliciteringer. Ikke at der er noget galt med at prøve at generalisere ved hjælp af oversigter. Tværtimod, det bidrager til at gøre indsigterne klarere. Men man kan få fornemmelsen af, at skemaerne er en slags resultat af analysen, og indimellem også af at de "forudsiger" forløb.

Jeg ville i dag nok gøre mere ud af, hvilken status de regelmæssigheder, som gengives med skemaerne, har. I bedste fald er de et bud

på fortolkningsnormer, men de er ikke forudsigelser om handlingsforløb. Skema 1 og 2 foreslår fx, at der efter emneintroducerende og topikaliserende spørgsmål altid kommer mere end et *ja* som svar. Dette ses i artiklen som "en regel eller norm der siger, at *ja* projicerer mere emnesnak" i en sådan sekvens. I dag ville jeg nok lægge lidt mere vægt på, hvad der kan gøre et spørgsmål til et emneintroducerende eller topikaliserende spørgsmål, og på, hvordan svaret er med til at bestemme, om det også blev opfattet/behandlet som et sådant spørgsmål. Artiklen kommer ind på aspekter af dette i behandlingen af uddrag (5), men dette, at en ytring både kan være en bestemt handling ("emneintroducerende" fx) i sig selv og samtidig omfortolkes af den respons, den får, ville jeg nok gøre mere ud af i dag.

Formålet ville i dag ikke være at bestemme, om bestemte oplæg projicerer bestemte turtyper (*ja* med eller uden noget mere), men mere at sige noget om, hvilke handlinger bestemte første par-dele lægger op til og så se på, hvordan disse handlinger kan realiseres.

Derudover synes jeg, at tendensen til en "mekanistisk" analyse kommer frem i brugen af begreber. Jeg har allerede nævnt, at jeg i dag ville foretrække en mere databaseret bestemmelse af handlingers karakter, og ikke nøjes med en henvisning til autoritative data. Det er endnu værre, når sådanne henvisninger erstatter analysen. Det sker i analysen af uddrag (23). Her siges det bl.a., "Et forslag har typisk en accept som præfereret^o anden par-del^o. Og det, at den er præfereret, skulle betyde, at accepten kan komme uden tøven og andre modificeringer." Og der henvises til Levinsons (1983) analyser af præference. Dette bliver så brugt som basis for at se, hvad der sker i data.

Man kan efter min (nuværende) mening ikke bruge andres resultater vedrørende, hvad der er præfereret efter (bestemte typer af) forslag, *som basis for* analysen af et konkret tilfælde af et forslag. For det første springer man derved over en databaseret bestemmelse af, hvilken type forslag der er tale om. For det andet undgår man ved denne generaliserende brug af præferencebegrebet at argumentere for, hvilken type accept det pågældende forslag lægger op til. For det tredje kommer man til at antyde, at "præference" er det, der styrer, hvad deltagerne gør. Derved får præferencebegrebet en forklarende kraft, lidt på linje med den kraft som Goffmans (1967) "face"-

begreb nogle gange tillægges.

Det er ikke, fordi jeg ikke tror, at "præference" og "face" dækker over reelle forhold i interaktion. Problemet er, at de ved at blive brugt som forklaringer og ved at de står i stedet for analyser af præcis, hvad der lægges op til i konkrete situationer, kommer til netop at "dække over", hvad der sker i data. Min nuværende strategi (som jeg godt nok ikke altid overholder) er helt at undgå begrebet "præference" i mine analyser. Når begreber som "præference" bliver brugt for bredt, kan de spærre for indsigt. Eller lidt mere positivt formuleret; hvis vi gør os den ulejlighed at beskrive mere databaseret, hvilke relevanser og forventninger vi mener, bestemte ytringer lægger op til, tror jeg, at vi når frem til en bedre forståelse af normerne for interaktionel adfærd, end hvis vi stopper ved "præference".

Hvad artiklen lægger op til

Et af mere positive aspekter ved artiklen er, at den fremlægger foreløbige observationer og resultater på en måde, der gør, at de kan efterprøves. Der er temmelig håndfaste påstande, som også er forsøgt nuanceret og detaljeret gennem dataanalyser. Fx den ovenfor nævnte at der efter emneintroducerende og topikaliserende *ja/nej*-spørgsmål kommer mere end et *ja*. Og at enkeltstående *ja* især bruges til afslutning af sidesekvenser. Med de forbehold der også tages, er dette faktisk påstande, som man kan få bekræftet eller afkræftet gennem studier af andre data.

Efter min opfattelse er hypotesetestning ikke et formål i sig selv, men det er godt, hvis generaliseringer om interaktionelle normer er så præcise og håndfaste, at de kan efterprøves. Ikke så meget fordi det er en pointe i sig selv at vise, at artiklen tager fejl (eller har ret) i sine hypoteser, som at en efterprøvning helt sikkert vil føre til dybere og mere sofistikerede indsigter end dem, som findes i artiklen.

Der er også mere tentative forslag, som kunne efterprøves og udvikles i fremtidige studier. Dette gælder fx ideerne om de interaktionelle forskelle mellem *ja* og *mm*, og forventningerne til den visuelle adfærd i forbindelse med de forskellige måder *ja* kan anvendes på.

Referencer

Broe, Vibeke (2003): "Skip-connecting as a means for maintaining coherence – an aspect of the sequential organisation of talk", *Acta Linguistica Hafniensia* 35: 160-185.

Button, Graham & N. Casey (1984): "Generating topic: the use of topic initial elicitors", i Atkinson & Heritage (eds.): *Structures of Social Action*. Cambridge: Cambridge University Press, 167-190.

Button, Graham & N. Casey (1985): "Topic nomination and topic pursuit", *Human Studies* 8: 3-55.

Button, Graham, N. Casey (1989) "Topic initiation: business-at-hand", *Research on Language and Social Interaction* 22: 61-92

Diderichsen, Paul (1962): *Elementær dansk grammatik*. København: Gyldendal.

Ford, Cecilia, E. & Sandra A. Thompson (1996): "Interactional units in conversation: syntactic, intonational, and pragmatic resources for the management of turns", i Ochs, Schegloff, & Thompson (eds.). *Interaction and Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press, 134-184.

Femø Nielsen, Mie (1999): "Grundbegreber i nyere samtaleanalyse", *NyS - Nydanske studier og almen kommunikationsteori* 25: 9-55.

Femø Nielsen, Mie (2002): "Nå! En skiftemarkør med mange funktioner", *Årsberetning for Selskab for Nordisk Filologi*, 2000-2001.

Femø Nielsen, Mie & Søren Beck Nielsen (2005): *Samtaleanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Gardner, Roderick James (1995): *On Some Uses of the Conversational Token Mm*. Un-published PhD thesis, University of Melbourne.

Goffman, Erving (1967): *Interaction Ritual: Essays in Face-to-Face Behavior*. Garden City, NY: Doubleday.

Goodwin, Charles (1981): *Conversational Organization: Interaction be-*

tween Speakers and Hearers. New York: Academic Press.

Goodwin, Charles (1986): "Gesture as a resource for the organization of mutual orientation", *Semiotica* 62(1/2): 29-49.

Hansen, Erik (1984): *Dæmonernes port. Støttmateriale til undervisningen i nydansk grammatik*. Kbh.: Reitzel.

Heinemann, Trine & Christian Simonsen (1996): *Emnekoherens*. Upubliceret emneopgave, Inst. f. Lingvistik, Aarhus Universitet.

Heinemann, Trine (2003). *Negation in interaction, in Danish conversation*. Unpublished D.Phil thesis, University of York, Great Britain.

Heinemann, Trine (under udg.). "When grammar and interaction meet. The preference for matched polarity in responsive turns", i Hakulinen & Selting (eds.): *Syntax and Lexis in Conversation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Heritage, John (1984): "A change-of-state token and aspects of its sequential placement", i Atkinson & Heritage (eds.): *Structures of Social Action*. Cambridge: Cambridge University Press, 299-345.

Heritage, John (1995): "Conversation analysis: Methodological aspects", i Quasthoff (ed.): *Aspects of Oral Communication*. Berlin/New York: de Gruyter, 391-417.

Heritage, John (2002): "The limits of questioning: negative interrogatives and hostile question content", *Journal of Pragmatics* 34 (10-11): 1427-1446.

Heritage, John and D. R. Watson (1979): "Formulations as conversational objects", i Psathas (ed.): *Everyday Language. Studies in Ethnomethodology*. Hillsdale NJ: Erlbaum, 123-62.

Jefferson, Gail (1972): "Side sequences", i Sudnow (ed.): *Studies in Social Interaction*. New York: Free Press, 295-338.

Jefferson, Gail (1983): "Notes on a systematic deployment of the

acknowledgement to-kens "Yeah" and "Mm hm"", i *Two papers on 'Transitory Recipientship'*. Tilburg: Tilburg papers in language and literature. 30.

Jefferson, Gail (1993): "Caveat speaker: preliminary notes on recipient topic-shift implicature", *Research on Language and Social Interaction* 26(1): 1-30.

Jefferson, Gail & Emanuel Schegloff (1975): "Sketch: Some orderly aspects of overlap in natural conversations", manus presented at 74th Annual Meeting, American Anthropological Association. San Fransisco, December 1975.

Johansen, Marianne 1994: "Emnehandlinger i funktion - om organiseringen af emner i en samtale", *NyS* 18, 39-61.

Johansen, Marianne 1995: "Et samtaleemnes organisering" i Kunøe og Larsen (red.): *5. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet 13.-14. oktober 1994. Århus: Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, 141-151.

Labov, William & David Fanshel (1977): *Therapeutic Discourse. Psychotherapy as Conversation*. New York: Academic Press.

Lerner, Gene (1991): "On the syntax of sentences-in-progress", *Language in Society* 20: 441-458.

Levinson, Stephen C. (1983): "6. Conversational structure", i *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 284-370.

Lindström, Anna (1999): "Projecting a non-aligning responsive action with the curled *ja*", i *Language as Social Action: Grammar, Prosody, and Interaction*. Uppsala: Skrifter utgivna av Institutionen för Nordiska Språk vid Uppsala Universitet 46, 140-172.

Mazeland, Harrie & Mike Huiskes (2001): "Dutch 'but' as a sequential conjunction: Its use as a resumption marker", i Selting & Couper-Kuhlen (eds.): *Studies in Inter-actional Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 141-169.

Pomerantz, Anita (1984): "Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes", i Atkinson & Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 57-101.

Raymond, Geoffrey (2000): *The Structure of Responding: Type-conforming and Non-conforming Responses to Yes/No Type Interrogatives*. Unpublished PhD thesis, University of California Los Angeles.

Ryave, Alan L. (1978): "On the achievement of a series of stories", i Schenkein (ed.): *Studies in the Organization of Conversational Interaction*. New York: Academic Press, 113-132.

Sacks, Harvey (1992): *Lectures on Conversation*. Vol. 2. Oxford UK/Cambridge USA: Blackwell.

Sacks, Harvey & Emanuel Schegloff (1979): "Two preferences in the organization of reference to persons in conversations and their interaction", in Psathas (ed.): *Everyday Language*. New York: Irvington, 15-21.

Schegloff, Emanuel (1982): "Discourse as an interactional achievement: Some uses of 'Uh huh' and other things that come between sentences", i Tannen (ed.): *Analyzing Discourse: Text and Talk*. Washington D.C.: Georgetown University Press, 71-93.

Schegloff, Emanuel (1996a): "Turn organization: one intersection of grammar and interaction", i Ochs, Schegloff, & Thompson (eds.): *Interaction and grammar*. Cambridge: Cambridge University Press, 52-133.

Schegloff, Emanuel, Gail Jefferson & Harvey Sacks (1977): "The preference for self-correction in the organization of repair in conversation", *Language* 53: 361-382.

Schegloff, Emanuel & Harvey Sacks (1973): "Opening up closings", *Semiotica* 8, 289-327.

- også, let forkortet, i Turner, Roy (ed.) (1974): *Ethnomethodology. Selected Readings*. Harmondsworth: Penguin, 233-264.]

Selting, Margret (1995): *Prosodie im Gespräch. Aspekte einer interaktionalen Phonologie der Konversation*. Tübingen: Niemeyer.

Sorjonen, Marja-Leena (1996): "On repeats and responses in Finnish conversations", i Ochs, Schegloff & Thompson (eds.): *Grammar and Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press, 277-327.

Sorjonen, Marja-Leena (2001) *Responding in conversation: a study of response particles in Finnish*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Steensig, Jakob (1996): "Transskription - nogle praktiske overvejelser" i Jensen & Jakob (red.): *Datadag - om indsamling og bearbejdning af samtale- og inter-viewdata*. Århus: Inst. f. Lingvistik og ADLA, 53-79.

- også (2005), under titlen "Transskription", i Femø Nielsen og Beck Nielsen: *Samtaleanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 175-200.

Steensig, Jakob (1999): *Bidrag til en interaktionel lingvistik: Konversationsanalyse, turtagning og grundlæggelsen af en interaktionel lingvistik*. Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet,.

Steensig, Jakob (2001): *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Svennevig, Jan (1997): *Getting Acquainted in Conversation. A study of initial interactions*. Dr. art. thesis, University of Oslo.

Svennevig, Jan (2000): *Getting Acquainted in Conversation: A Study of Initial Interactions*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.